

832
1950

რვაენი

დროშა

“ NOTRE DRAPEAU ”

Directeur: MICHEL STOUROUA.

N° 7

პარიზი

ექტომბერი

Paris.

1950

ო რ ი ძ ვ ე ქ ა ნ ა,

ხანგრძლივი დავიდარაბის შემდეგ საბოლოოთ ჩამოყალიბდა ორი ქვეყანა, ერთი დასავლეთი ამერიკიანა, მეორე საბჭოთა იმპერია ჩინეთიანა. ყველა ამათ გარეთ მდგომნი ხალხები არის ქანაობაში, ზოგი ერთ მხარეზე მიექანება, ზოგი რჩება ძველ პოზიციაზე.

ამ ორ ქვეყანას შორის არის ორნაირი განსხვავება—ეკონომიური და პოლიტიკური. პირველის ეკონომიკა არის საე-სებით ინდუსტრიალური, კაპიტალისტური. მეორის ეკონომიკა არის საე-სებით აგრარიული: მთავარი წყარო ცხოვრებისა არის მიწათმოქმედება. ხოლო ეს წყარო ზოგან სახელმწიფოს ხელშია, ზოგან კერძო მესაკუთრეთა მფლობელობაშია. დასავლეთი აგებულია თავისუფლების საფუძველზე, აღმოსავლეთი ძალმომრეობაზე. პირველი იძლევა ბრძოლის თავისუფალ კალაპოტს, მეორეში ეს კალაპოტი დახშულია, თავისუფალი ბრძოლა შეუძლებელია. მეფეთა რეჟიმი რუსეთში შესცვალა საბჭოთა ტირანიამ, გაცილებით უფრო მკაცრმა და დაუნდობელმა.

ამ ორნაირ ქვეყანას აერთებს თეორეტიულათ ერთი ყალბი დროშა, აგრარიული ნაწილი იჩემებს და აფრიალებს მარქსიზმს, მოძღვრებას ანტიკაპიტალისტურს, აღმოცენებულს ევროპის ეკონომიურ საფუძველზე. მას არ აქვს არავითარი კავშირი არც თეორიულათ, არც პოლიტიკურათ აგრარიულ ეკონომიკასან, აღმოსავლეთის კულტურასან. მოძრაობის ეს საოცარი გაყალბება ჩაიდინა მოსკოვმა და მას თავს ახვევს მსოფლიოს. დრო არის ეს ყალბი დროშა ჩამოიხსნას, მის მიერ დაფარული სინამდვილე აშკარა გახდეს და დიდ მოვლენათა რგოლს თავისი სახელი დაერქვას. ხოლო ეს სახელია ერთი, აშკარა და ნათელი—მსოფლიოს ჩამორჩენილ ქვეყნებში ხდება ერთი მხრით აგრარიული რევოლიუცია, მიწების ჩამორთმევა მემამულეებისათვის და მისი მოხმარა ხალხისათვის. რუსეთში ეს ჩამორთმეული მამულეები გადაეცა არა ხალხს, მიწის მუშაკთ, არამედ სახელმწიფოს, მთავრო-

ბას. ამიტომ ხალხი წინააღმდეგია არსებული ხელისუფლების. ეგვევ საკითხი დგას დღეს ჩინეთში, აქვე დაიწყო ძებნა გამოსავალის.

ამ აგრარულ ქვეყნების თავისებურობას ემატება პოლიტიკური და ნაციონალური ამოცანა. ევროპა კარგა ხანია დაეპატრონა მრავალ ერებს და ქვეყნებს აზიაში და აფრიკაში. ახლა ამით აღარ სურთ იყვენ სხვისი კოლონია და ამ ნიადაგზე დაწყებულია მოძრაობა, ამას ხელს უწყობენ მოსკოველები, თავისი მეხუთე კოლონიის საშუალებით. ეს საკითხი დროს შესაფერათ გადასურა მხოლოდ ჩნგლისმა, ის თავისი ნებით გამოვიდა ინდოეთიდან და მით ძირი გამოუთხარა იქ კომუნისმის განვითარებას.

ჩინეთის კომუნისტური რევოლიუცია არავითარ კომუნისტურს არ ატარებს. შანკაიშეკის მთავრობის უმრავლესობა შედგებოდა მემამულეებისაგან. მცხოვრებთა 85 პროცენტი სოფლელებია. ჩაბმული მემამულეთა სამსახურში. სუნტიასენის მიერ დაწყებული რევოლიუცია სრულიად არ შეხებია აგრარულ რეჟიმს, არ მოუსპია ძველი ფეოდალიზმი. აი ამ მდგომარეობით ისარგებლეს მოსკოველებმა, ააჯანყეს ჩინეთის ხალხი და დაამარცხეს არსებული მთავრობა. ახლა დაისვა საკითხი მიწების გადანაწილების შესახებ. მთავრობის მეთაური მათ აცხადებს, რომ ის წინააღმდეგია კოლექტივიზაციის, ხელშეუხებელია გლეხთა საკუთრება და სხვ. ე. ი. ის მომხრეა აგრარული რევოლიუციის ხალხის სასარგებლოთ. ამით ის გამოეყო მოსკოვის ეკონომიკას.

ასეთივე დავაა დღეს ინდოჩინეთის კომუნისტებთა შორის: მათი ერთი ნაწილი მოითხოვს წვრილი გლეხობის საკუთრების ხელშეუხებლობას, მდიდარი გლეხობის მიწის კონფისკაცია არ მოხდეს, აგრარული რეფორმა გამოიხატოს მხოლოდ მემამულეთა ლატიფუნდიების გაუქმებით და მათი ხალხის სასარგებლოთ განაწილებით.

ერთისიტყვით, მთელ აზიაში დღეს დგას მხოლოდ ერთი საკითხი გადასაჭრელათ—საკითხი აგრარული; და რადგანაც ამის მომხრე პარტია გარდა კომუნისტებისა, არ აღმოჩნდა, ამიტომ მას მოსკოვმა დაარქვა მარქსიზმი, თუმცა მათ შორის არაფერი საერთო არ არის.

ამნაირათ, აზიის გარდაქმნას ევროპის ხაზით, დემოკრატიული, ეკონომიური და პოლიტიკური რეფორმებით დღეს

წინ ეღობება ბოლშევიზში, კრემლის დიქტატურა და მიიღ-
ტვის მის რუსეთის ბატონობაში ჩაჭერას. რუსული კომუ-
ნიზმი არის გაგრძელება რუსული სოციალური მოძღვრების,
რომლის მთავარ მედროშეთ ითვლებოდნენ ნეჩაევი და ტკა-
ჩოვი და რასაც დღეს მოსკოველები ასაღებენ მარქსისტულ
სოციალიზმათ. ასეთი გაყალბება ისტორიის და მისი სინამ-
დვილეთ გამოტანა აიხსნება ერთი გარამოებით: სოციალის-
ტური ინტერნაციონალი დავარდნილია. ის მოკლებულია
იდეოლოგიას და მოქმედებას, ვერ დაუპირდაპირდა მოსკო-
ვის დესპოტიას, მის ცრუ სოციალიზმს და მით გზა გაუკადა
მსოფლიოს იდეურ და პოლიტიკურ არეუ-დარევას. ახლა
მოსკოვი ასრულებს ლენინის მთავარ დებულებას—ვეროპის
კაპიტალიზმის გაუქმება შესაძლებელია აზიის და აფრიკის
ხალხთა მისგან განთავისუფლებით. ის სპობს დასავლეთის
გავლენას მსოფლიოში და მის ალაგას ამყარებს რუსეთის გა-
ვლენას. ბოლშევიზში სხვადასხვა თანამედროვე ტერმინოლო-
გიით ფარავს თავის ნამდვილ სახეობას და შეპარულათ ახო-
რციელებს მეთვრამეტე საუკუნის სლავიზანოფილების მო-
ძღვრებას, რომელნიც სწერდენ: ვეროპა დალპა, მისი ადგილი
უნდა დაიჭიროს რუსეთმაო (ბოლტინი და მისი მიმდევრები).
ეს მოძღვრება გაკოტრდა, რუსეთი შედგა ვეროპის გზაზე;
ახლა ის აღადკინეს სამარიდან ბოლშევიკებმა და შეუდგენს
მის განხორციელებას. მაგრამ აზიის კომუნისტები ასე ბრმათ
არ მისდევენ მოსკოველებს და მათ შორის იღვიძებს განსხვა-
ეება საშინაო პოლიტიკაში. სამაგიეროთ საგარეო პოლიტი-
კა საერთო აქვთ, მისი ძირია ერთი ხაზი: განთავისუფლება
აზიის ვეროპის პატონობისაგან. ამ გზაზე აღმოსავლეთის კო-
მუნისტები ხელი-ხელ ჩაკიდებული მიდიან, ერთიმეორეს ეხ-
მარებნიან. ამ მიმართულებით პირველი დიდი დათმობა გა-
აკეთა ინგლისმა, ის გამოვიდა ინდოეთიდან.

ამნაირათ, აღმოსავლეთი დგას ერთად ნაციონალურ
ხაზზე, მოსკოვი ეხმარება; დასავლეთი განიცდის რყევას, მო-
ცულია დაუსრულებელი ლაპარაკით და ვერ გადაუდგამს
ნაბიჯი აზიის დაახლოვებისაკენ, ვერ ბძაძვს ინგლისის მაგა-
ლითს. ამ ყოყმანობით სარგებლობს მოსკოვი და გამოდის
აზიის ხალხების მფარველათ. მისი მიზანია აზია და კოლონი-
ალური ხალხები გაიხადოს თავის ექსპანსიის გზათ და ხიდათ.
ამქამათ ის მუშაობს თავის გავლენის გასავრცელებლათ

სხვადასხვა აზიურ ქვეყნებში: ინდო-ჩინეთში, მალეზიაში, ბირმანიაში, ინდონეზიაში, ფილიპინში, ინდოეთში და პაკისტანში. აქედან აპირებს გადასვლას აფრიკაში და ლათინურ ამერიკაში.

ამ მოსკოური ხაზის მოშლა და დასავლეთის გავლენის აღდგენა შეიძლება ერთი საშუალებით: ევროპა-ამერიკამ უნდა იცნონ აზიის ხალხების ნაციონალური და პოლიტიკური მოთხოვნილებანი, დაეხმარონ მათ ამ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლათ, ხელი გაუწოდონ რუსის და არარუსის ჩაგრულ ხალხებს საბჭოთა იმპერიისა, გამოვიდნენ მსოფლიო სარბიელზე აშკარა ანტიბოლშევიკური დროშით. ამის პირველი ნაბიჯი უნდა გადადგას სოციალისტურ ინტერნაციონალმა და ის გახდეს ამ ახალი ბრძოლის იდეიურ მეთაურათ. წინააღმდეგ შემთხვევაში საბჭოთა გამარჯვებაცველა ფრონტზე აუცილებელია. მებრძოლის დამარცხება შეიძლება მხოლოდ მიზანშეწონილი ბრძოლით.

ამ ბრძოლის ხაზი ერთნაირია: მსოფლიოს ორათ გაყოფა დაუშვებელია. აღმოსავლეთის ევროპეიზაცია აუცილებელია. ამის საშუალება ერთია: ორივე ქვეყნის დამსგავსება პოლიტიკურათ, ეკონომიურათ და ნაციონალურათ. აღმოსავლეთსაც, მსგავსათ დასავლეთისა, უნდა ქონდეს თავისუფლება, სამრეწველო განვითარება, დამოუკიდებლობა. დასავლეთის მიერ ასეთი დროშის აფრიალება გარიყავს მოსკოვს და დაანგრევს მის დიქტატურულ წყობილებას. მაშინ რუსეთიც შემოვა ამ საერთო მსოფლიო შენობაში და კაცობრიობა გამთელდება.

დრო კი არის ძველი ბურჟუაზიული ეგოიზმი, შენ შენთვის და მე ჩემთვისო, მოიხსნას და მისი ალაგი დაიჭიროს ჰუმანიზმმა, არა ნაციონალურმა, არამედ საკაცობრიომ, საყოველთაომ. ქვეყანა ერთია, ადამიანი ერთია; მათი ცხოვრებაც საერთო ხაზის მატარებელი უნდა იყოს.

ნ. ქ.

მცირე შენიშვნები

დიდ ამბებზე.

ამას წინეთ ერთ ფრანგულ საილიუსტრაციო ჟურნალში გულის შემზარავ ფოტოგრაფიულ სურათს წავაწყდი შემდეგი წარწერით: სეულის—კორეის სატანტო ქალაქია—პირველი განთავისუფლებული; თვით სურათი წარმოადგენს ამავე ქალაქის ერთერთ უბანს მიწასთან გასწორებულს; ნანგრევების მთებში სიცოცხლის ნატამალი არ მოსჩანს, სიკვდილი დაპატრონებია მთელ ამ კუთხეს; ამ საშინელ ფონზე ვხედავთ ერთადერთ სულდგმულს, კორეელ პაწია ბავშვს; იგი ცოცხალი გამოხატულებაა შიშის და განუზომელი მწუხარების; ხელზე გაწვდილი, მდუღარე ცრემლებით მტირალე, საცოდავი პატარა ითხოვს შევლას და ამაოთ უხმობს დაკარგულ მშობლებს...

შემაძრწუნებელ სურათს წარმოადგენს დღეს მთელი ეს ქვეყანა; ის ჯერ ჩრდილოეთიდან შემოსულმა ურდოებმა «ანთავისუფლა»; შემდეგ კი, როცა გამარჯვებამ პირი იბრუნა, მას განმეორებით, მოწინააღმდეგე ძალა «ანთავისუფლებს». ამ სისხლიან კადრილის შედეგია ლეთის ანბარათ ნანგრევებში მიტოვებული ბავში,—ნამდვილი სურათი ომის საშინელებისა და ამ უბედურ ქვეყნის ტრაგედიისა.

ასეთია ხვედრი პატარა ერის, როცა ის მძლავრ მეზობლის ბრმა იარაღთ გადაიქცევა.

კორეის დღევანდელი მდგომარეობა ჩვენთვის მეტად საგულისხმოა: მისი ისტორია ჩვენსას წაგავს; ძველთა-უძველესი ხალხი, მუდამ დამოუკიდებლობაზე მეოცნებე, 2 თასი წლის გასწვრივ ის ხან იაპონიის და ხან ჩინეთის მონობის ქვეშ გმინავდა. უკანასკნელმა ომმაც არ გაუმართლა მას მოლოდინი; ვაშინგტონ-მოსკოვის 1945 წლის შეთანხმებით კორეია, ოდესღაც «სამო დილის» ქვეყანათ წოდებული, ვაშლივით ორათ შუაში გაიჭრა; სწორედ აქ არის სათავე დღევანდელი მისი უბედურებისა.

ჩვენ ვხედავთ, რომ ეგრეთწოდებული ვივისექცია მარტო სამეცნიერო ლაბორატორიის პრივილეგიას კი არ შეადგენს; მას ერთა ურთიერთობაშიაც აქვს ადგილი; მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ პირველი ბაჭიებზე და სხვა ცხოველებზე

ახდენს თავის ექსპერიმენტებს; მეორე კი ხალხთა სხეულზე ახდენს ოპერაციებს.

თუ ერთ დროს, აქა იქ, პუმანიტარულ წრეებში პროტესტებიც გაისმოდა სამეცნიერო ვივისექციის წინააღმდეგ; მეორეც საუქუნეში ერთა სხეულზე დანის ნავარდი ბანალურ რამეთ არის მიმჩნეული.

დავანებოთ ამას თავი: ეს მხოლოდ დიდი მოვლენის ერთი მხარეა; მხარე უმთავრესად ადამიანური, რაც ჩვენში იწვევს ერთ და იმავე დროს აღშფოთებას და ამ აოხრებულ ხალხისადმი უაღრესს თანაგრძნობას; ერთი ცნობილი მეთვალყურის უარგონით, ეს, ასე ვსთქვათ. ანტრე პრიზის პასივია...

მის მეორე მხარეს კი უდიდესი მნიშვნელობა ეძლევა. ამ ზაფხულის თვეებში კორეიაში დატრიალებული ამბები ჩაითვლება საერთაშორისო მდგომარეობის შებრუნებათ; «ცივი ომის» პერიოდი კაცობრიობამ გაიარა და იგი შევიდა კუთხურ ომებთა სერიის ხანაში.

კორეია, არც მეტი არც ნაკლები, ამ სერიიდან პირველი წამოწყებაა; ამ ოპერაციის მეთოდი ჩვენთვის, ქართველთათვის, შუღლავერის ახალი გამოცემაა; მისი ცხოვრებაში გატარების შანსი უკვე ნაცად საფუძველზეა დაყრდნობილი: მოწინააღმდეგე ბანაკის სამხედრო დემობილიზაცია და პოლიტიკური მარაზმი; უნდა ითქვას, რომ თვით ოპერაცია გამომანგარიშებულ რისკით იყო მოწყობილი; მიუხედავად ამისა მოსკოვის დამარცხება, პოლიტიკური და სამხედრო, აშკარაა და ვერავითარი «კამუფლაჟი» ამას ვერ უშველის. ეს არ არის აჩქარებული დასკვნა, ამერიკის დღევანდელი გამარჯვებით გამოწვეული; ჩვენ კარგათ ვიცით, რომ კორეის კონფლიქტის ლიკვიდაცია კიდევ ბევრ დროს და მსხვერპლს მოითხოვს; ისეც ნათელია, რომ მარტო იარაღით ამ კუთხეში მშვიდობიანობის დამყარება შეუძლებელია; შესაძლოა მას იმავე სერიიდან ახალიც დაერთოს; ამის ნიშნებს ინდოჩინეთის ფრაონტზე სამხედრო მოქმედების გაცხოველება იძლევა, მაგრამ მიუხედავად ამისა ჩვენი დასკვნა მაინც ძალაში რჩება. რატომ? იმიტომ, რომ თუ ჩინეთის გაკომუნისტებამ ამერიკის პრესტიჟი შორეულ აღმოსავლეთში ძალზე შეარყია, კორეიას უხმოთ დაპყრობა ამ პრესტიჟის სამუდამოთ დაასამარებდა.

ზემოთ ითქვა და ვიმეორებთ, რომ კორეის სამხედრო კონფლიქტში ამერიკის იარაღით ჩარევამ მსოფლიოში სრულებით ახალი მდგომარეობა შექმნა; მტერსა და მოყვარეს მან დაანახა, რომ ამერიკის შეერთებულ შტატებისათვის

ყოველი ფასით მშვიდობიანობა მიუღებელია; რომ იგი მოსკოვთან იარაღით შეჯიბრებას, თუ მას აიძულებენ, არ გაუბრბის...

ძნელია აქედან გამომდინარე შედეგების ერთბაშით თავის მოყრა; მხოლოდ განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს, რომ სტალინმა კორეის ავანტიურით უეჭველათ ხელი შეუწყო დასავლეთის შეიარაღებას და მისი ლეტარგიიდან თავის დახწვევას. მშვიდობიანობის კამპანია, დაცდილი ხელი აწყობილი, გაქრა ღამის სიზმარივით; სტოპოლმის მოწოდებით გაბრუებული დასავლეთი, კორეის ცეცხლმა გონს მოიყვანა.

მოვლენებს ნუ გაუსწრებთ, ნურც ილიუზიებში გადავარდებით, ცხადია, რომ დასავლეთის გამოღვიძება მხოლოდ იწყება; მისი ქანაობა კიდევ დიდ ხანს არ შეწყდება; მოსკოვთან საერთო ენის გამონახვის ცდებს კიდევ ექნება ადგილი; მაგრამ ფაქტი ის არის, რომ ამერიკის თაოსნობამ გაიყოლია გაერთიანებულ ერთა ორგანიზაცია და მისი ნახევრად დაავადებულ სხეულის გაღვანიზაცია მოახდინა. O. N. U-მ ბრძოლის დროშა აღმართა და მისი დაცვა ამერიკას ჩააბარა. კიდევ რამოდენიმე თვის უკან ასეთი რამ დაუჯერებელი იყო! ევროპის შეიარაღების და გამთლიანების საკითხი დისკუსიის სფეროს გაცდა და იგი უკვე პრაქტიკულ საგნათ არის გამხდარი; მართალია, ამ სტრიქონის დაწერის დროს, ამერიკა-საფრანგეთ შორის მძიმე დავაა გერმანიის შეიარაღების შესახებ; მაგრამ მთავარია, რომ ვაშინგტონმა ამ მიმართულებით გარკვეული ხაზი აიღო. დანარჩენი მოვა.

კორეის ირგვლივ ჩვენ დავინახეთ ერთი რამ, რასაც ჩვენ და თავად განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ვაძლევთ: ამ ომს არ გამოუწვევია არავითარი პროტესტი მასის ფართო წრეებში; იარაღის დამზადება და მისი ფორტისათვის მიწოდება ბრწყინვალეთ იქნა ჩატარებული. არსად არც გაფიცვა და არც წესრიგის დარღვევა! უფრო მკერმეტყველი საბუთი ამერიკის მუშათა კლასის მთავრობასთან ამ საკითხში სოლიდარობისა ძნელი წარმოსადგენია *).

ასეთი სურათი მოგვცა ამერიკაში ხალხის განწყობილებამ ზურგში.

როგორია სურათი ბრძოლის ველზე? ჩვენ ვერ დავინახეთ ვერც ერთი ნიშანი ჯარისკაცთა უდისციპლინობისა, ან სილაჩრისა; კონფლიქტის პირველი ხანა, ამერიკის იარაღის

*) დამახასიათებელია ამ მხრივ, რომ ნიუიორკში დოკუმენტთა ორგანიზაციამ უარი განაცხადა საბუთთა გემების დაცვირთვა-გადმოტვირთვაზე.

მარცხებით აღნიშნული, ხომ საუცხოვო ნიადაგი იყო ამისათვის? კომუნისტურ პრესამ გვამცნო უამრავი მაგალითი ამერიკელ ჯარისკაცების სისასტიკისა, ლაჩრობის და უდისციპლინობის კი ვერც ერთი. რას მოწმობს ეს, თუ არა იმას, რომ ამერიკელ მოქალაქეში თავის ქვეყნისადმი ერთგულება ოდნავათაც არ შერყეულა და მაშასადამე მთავრობისადმი მის არალოიალობაზე ანგარიში ფუჭია.

უეჭველია, რომ ამერიკის კორეიაში სამხედრო ჩარევა შეიცავდა რისკს; ეს უკანასკნელი ახლაც არ გამქრალა; მაგრამ ასეთივე რისკს, თუ არა მეტს, შეიცავდა არა-ჩაურევლობა. ვიტყვით, ამერიკის ინიციატივამ საერთო ომის საშიშროება შეანელა, მან მისი სპექტრი დაგვაშორა.

არცერთი პატარა ერი ამის შემდეგ დაბრმავებულათ, ჯერჯერობით, მაინც მოსკოვს არ გაეცობა. სწორედ ამიტომაც უფრო მოსალოდნელი ინდოჩინეთის ფრონტზე გააქტივება— იქ უკვე ომი მძინვარებს. მართალია, ჩინეთის საგარეო მინისტრი იმუქრება, კორეიას დაპყრობას ვერ მოვითმენთ; მაგრამ ნათქვამია: იმდენს არ წვიმს, რამდენსაც ქუხსო. თუ არ გაეკიდა, მათ კორეიას გამო ამერიკასთან, ომში არ ჩაებმება. მოსკოვთან დადებული კავშირის წლისთავი მომავალ დეკემბერშია. ჩინეთის შინაური მძიმე მდგომარეობა იოტის დონეთაც მას არ შეუშსუბუქებია; დიდი ხანი არაა რაც შვეიცარიის კომუნისტურმა «Voix Ouvrière»-მ მოგვცა სრული ანგარიში მათს პარტიულ კონგრესზე მოხსენებისა; ეს უკანასკნელი თითქმის ჩინეთის შინაურ ცხოვრების უნდუგეშო სურათს იძლევა: დაახლოებით 250 ათასი შეიარაღებული პარტიზანები (რასაკვირველია ამერიკის მიერ!) გაფანტულია მთელ ტერიტორიაზე; მათს გამარჯვების მომგვრელი, გლეხობა ნერვიულობს და მოითხოვს მიწის საკუთრებათ გადაცემას; უმუშევრობა მძინვარებს, ფინანსური კრიზისი დღითი დღე მატულობს (იგივე ამერიკის საბოტაჟის გამო!), სავაჭრო ბალანსი კატასტროფიულია... ასეთ პირობებში, არ გვგონია, რომ პეკინმა მოსკოვის მოთხოვნით საბედისწერო ნაბიჯი გადადგას; საჭიროა დიპლომატიური კონტრ-ბალანსი, რომ წონასწორობა არ დაირღვეს; მისთვის გამოცდილი ოსტატი ინგლისია და აქ მისი ხელი უკვე სჩანს: საგარეო საქმეთა მინისტრის ამხანაგიც კი გაიგზავნა ხანგრძლივი მისიით; უნდა ვიფიქროთ, რომ მთავარი მისი მიზანი იქნება ჩინეთთან ურთიერთობის აწყობა; ამისათვის საჭიროა, ამერიკის პოლიტიკის შებრუნება. 1948 წელს ჩადენილი შეცდომის გასწორება.

ამ ამოცანის სიძნელე მხედველობიდან არ უნდა გაუშვათ;

არ უნდა დავივიწყოთ, რომ სამხრეთ ამერიკის შეერთებულ შტატების საგარეო პოლიტიკა მის გეოგრაფიულ მდგომარეობასთან არის დაკავშირებული; ის გაორებულია; კალიფორნიიდან განსაკუთრებულ მის ყურადღებას წყნარი ოკეანე იპყრობს, ნიუ-იორკისათვის კი ატლანტიკა მთავარი საზღუნავი საგანი; ცხადია, რომ მსგავსი მდგომარეობა ხელს არ უწყობს რომელიმე ერთი ხაზის კონსოლიდაციას და ერთ ფრონტზე მთელი ენერჯიის დაგროვებას. მტერმა ეს კარგათ იცის და ამიტომაც შეტევის ინიციატივას ხელიდან არ უშობს.

არავისათვის საიდუმლოებას არ წარმოადგენს, რომ დღეს მოსკოვის მთავარი მიზანია ამერიკა ჩინეთთან ომში ჩააბას; თუ ეს მიზანი მიღწეული იქნა, ამერიკას იაპონიის ბედი მოელოს; წლობით ამ კონფლიქტში ჩაფლა, ატომიური ბომბი, საქმეს ვერ უშველის; ჩინეთი ზრც რიცხვით და არც სივრცით იაპონია არ არის; ამიტომაც ჩვენ ვფიქრობთ, რომ, თუ დასავლეთი განწირული არ არის, საბედისწერო შეცდომას არ ჩაიდენს და მოსკოვის მიერ დაგებულ ხაფანგში არ გაება: ამის გზები მისთვის მოჭრილი არ არის.

ჩვენ არა ერთხელ გვქონია შემთხვევა სტალინის «პაციფიზმზე» გველაპარაკნა; ესლაც გვინდა ის მოვიხსენიოთ; სხვათაშორის მისი «პაციფიზმი» ეყრდნობა შემდეგ დებულებას: საერთო შებმაში ის დარწმუნებულია რომ წააგებს, მაშინ როდესაც ცალკე თავდასხმით კი მას შესაძლებლათ მიაჩნია მტრის წაქცევა; მან უკვე სცადა ასეთი ტაქტიკა სპარსეთის-აზერბაიჯანში, საბერძნეთში, გერმანიაში (ბერლინი). შედეგები ვიცით.

შორეული აღმოსავლეთი ამ მიმართულებით მართლაც რომ ვრცელი საცდელი მინდორია; გეოგრაფიულ რუქას თუ დახედავთ, დაინახავთ, რომ აქ, კაცობრიობის ნახევარზე მეტი (ერთი მილიარდი და 100 მილიონი), ორ ბლოკათ არის გაყოფილი: შორეულ აღმოსავლეთის (580 მილ.) და ინდო-მალაიური (520 მილ.), მათი გამაერთებელი რგოლი ინდო-ჩინეთია; თუ ეს უკანასკნელი გაქრა, აღმოსავლეთის ეს ნაწილი დასავლეთს ჩამოშორდება; ამიტომ კორეია ინდო-ჩინეთის დასახმარებელ დივერსიათ უნდა ჩავთვალოთ.

აქედან აშკარაა, თუ რამდენათ გადაბმულია ერთმანეთზე სამხრეთ-აზიის ყველა ამ ქვეყნების ბედი; ვიმეორებთ, კორეიაში ამერიკის ენერჯიულმა ჩარევამ, დროებით მიინც, მდგომარეობა იხსნა; მაგრამ თუ ამ ხალხთა ფეხზე დაყენება ვერ მოხერხდა, გაწეული მსხვერპლი ფუჭათ ჩაივლის; ამერიკა

აქაც, ისე როგორც ვეროპაში დღემდინ არსენალის როლს ასრულებს. მაგრამ ეს არ კმარა. აუცილებელია, რომ მოწინავე კაცობრიობამ ერთხელ და სამუდამოთ ნათლად წარმოიდგინოს დღევანდელი საერთაშორისო კრიზისის ბუნება; ეს უკანასკნელი გორდვის კვანძი როდია, რომ მისი ხმლით გაჭრა შეიძლებოდა.

1917 წელს მოსკოვმა დემოკრატიის ფრონტი გახეიქა და სხვის დროშას დაეპატრონა; ბოლშევიზმის მთავარი დანაშაული იმაშია, რომ მან სოციალიზმის სახელით ლიბერალურ კაპიტალიზმს, პოლიციურ სახელმწიფოს კაპიტალიზმი დაუპირდაპირა; მიუხედავად ამისა დღევანდელი კრიზისის ბუნება არსებითად არ შეცვლილა, იგი სოციალური ხასიათისაა; შას თან ერთვის ერთგული და კოლონიალური პრობლემები; მდგომარეობის მხოლოდ ამგვარად დაფასება და წამოყენებულ საკითხების რადიკალურად გადაწყვეტა გამოაცლის მოსკოვს ყველგან ნიადაგს. თუ ეს არ მოხერხდა მომავალი ჩვენ შავად გვეხატება.

ოცდაათ წელზე მეტია რაც კაცობრიობა შემდეგ დილემის წინაშე სდგას: ან მან უნდა აღმართოს სოციალური და ერთგული სრული თავისუფლების დროშა და გაიკადოს გზა საუკეთესო მერმისისათვის; ან არა და შავი დემაგოგია დაეპატრონება ცხოვრების მთელ ასპარეზს და თანამედროვე ცივილიზაციას უფსკრულში გარდაჩეხავს. მდგომარეობის ასე წარმოდგენა გახურებულ ფანტაზიის კი არ არის: ის გატიტვლებული სინამდვილეა. ამ ინტერვალში გაკეთდა რამე მდგომარეობის გამოსასწორებლათ? სრულებით არაფერი. წინსვლას პირი არ უჩანს; თითქოს უკანაც დავიხიეთ. აი ამის მცირე მაგალითიც: პირველ დიდი ომის დასასრულს ერთა ლიგა დიდ ინტერესს იჩენდა სოციალურ საკითხისადმი. B. I. T.-ს (საერთაშორისო შრომის ბიუროს) სათავეში სოციალიზმის თვალსაჩინო მეთაურთაგანი, ალბერტ ტომა ჩაუდგა; შის არაჩვეულებრივ ენერჯის ნაყოფია ძვირფასი მასალა შრომის დაცვის ირგვლივ დაგროვილი. შემდეგ? ამ ბიუროს და შის ნაშრომსაც თვით ლიგის ბედი ეწვია. ლიგის შემცვლელმა O. N. U. მუშათა კლასის საკითხი თითქმის ამორიცხა თავის პრაქტიკიდან.

ერთგული პრობლემა? ხარტიაში ერის თავისუფლება აღიარებული; მხოლოდ ის სავალდებულოა «რკინის ფარდის» აქვთ. კოლონიები? ყველა მიმომხილველნი ერთხმად აღიარებენ, რომ კოლონიებში შიმშილი და გახრწნილი ადმინისტრაცია სტალინის საუკეთესო მოკავშირენი არიან.

მართლაც, განა ტშანგ-კაი შეკის და მისი ანტურაჟის

ანტი-დემოკრატიულმა და ანტი-სოციალისტურმა მოღვაწეობამ არ შეუწყო ხელი ჩინეთის გაკომუნისტებას?

სამხრეთ-კორეიაში, თვით ამერიკელების ცნობით Syngman Rée-ის და მსხვილ მემამულეთა თარეშმა შეუწყო ხელი ჩრდილოეთიდან კომუნისტების შემოსევას.

ასეთივე სურათია, გამოუკლებლივ, ყველა სამხრეთ-აზიის ქვეყნებში, სადაც დასავლეთის მიერ ახლად გამოცხობილი მთავრობები შეგირდობის საფეხურს ვერ გასცილდნენ და მათი უნიჟო და უილაჯო ადმინისტრაცია მცხოვრებთათვის აუტანელი შეიქნა. ყველაზე სავალალოა, რომ ადგილობრივ მდგომარეობის პასუხისმგებლათ ძველი «ხაჩენები» გამოყავთ და თუ ამას დაუმატებთ წარსულის ყველფა-გლეჯის მწარე მოგონებას, აღვილათ გასაგებია, რომ ამ ხალხთა განწყობილება ჯერ ანტიკოლონიალურია, ესე იგი თეთრი რასის საწინააღმდეგო და შემდეგ კი ანტიკომუნისტური.

გავათავოთ. ადამიანი, მიუხედავად მისი სოციალობისა, ცოტათ თუ ბევრათ, ეგოცენტრიკია: მისი წარმოდგენით, მისი ავ-კარგი სხვისას არ გავს, ის არაჩვეულებრივია. ასეთათობებიც. თვითეული მათგანი თავის ეპოქას განსაკუთრებულ მნიშვნელობას აძლევს.

ვარდებით ჩვენ ამ გადამეტებაში, თუ ვიტყვი, რომ ჩვენი ეპოქა საბედისწერო ეპოქაა კაცობრიობის განვითარების ისტორიაში? რასაკვირველია არა. გვითქვამს და ვიმეორებთ, რომ ამჟამათ წყდება ბედი მომავალ მრავალ თაობათა; რევოლიუციით ფეხმძიმე კაცობრიობა, მშობიარობის ხანას განიცდის. რომელი ბებია ქალი შეუწყობს ხელს დაბადების პროცესს? აი ამაშია საკითხი. ერთი პრეტენდენტთაგანი ჩვენი ძველი ნაცნობია. მას ჩვენ 1903 წლიდან ვადევნებთ თვალყურს. მისი მეთოდია ე. წ. «ცეზარის ოპერაცია». ამას ბავშვიც და მისი მშობელიც უთუოდ გადაყვება. ამიტომ აქ სულ სხვა ხელია საჭირო; ხელი დაცდილი, მომქმედი, გაბედული და რაც უმთავრესია ბავშვის და მისი მშობლის კეთილდღეობაზე მზრუნავი...

ახლო მომავალი დაგვანახვებს თუ რამდენათ დღევანდელ ეპოქის მეთაურნი აღმოჩნდებიან მათი ისტორიულ მისიის სიმალლეზე.

მვ. გვეჰკვრი.

ჩვენის ღრმის სატკივრები.

3. მწარმოებელი და მომხმარებელი.

დიდი ხანია—მას შემდეგ, რაც ნაწარმოები გაცვლა-გამოცვლის საგანი გახდა და საქონლის ალებ-მიცემობა გაჩაღდა საზოგადოებაში—«მწარმოებელთა» და «მომხმარებელთა» შორის ბრძოლა არსებობს. ქალაქი სოფელს უპირდაპირდება, ინდუსტრიალური ქვეყნები აგრარიულ ქვეყნებს ებრძვიან და მუშაკი გლეხის უკმაყოფილოა ამ-ნიადაგზე; მომხმარებელს უნდა ნაწარმოები რაც შეიძლება იაფად შეიძინოს, მწარმოებლის სურვილი კი ისარის, რომ ნაწარმოები ძვირად გაყიდოს. ეს ბრძოლა ხან მალულია და ხან შეუგნებელი. ხან კი აშკარა და მწვავე ხასიათს იღებს. მან ახლა უმალლეს წერტილს მიაღწია.

ვის შეუძლია ეს ორი მხარე მოარიგოს და მათ შორის არსებულ უთანხმოებას ბოლო მოუღოს? ესეც ჩვენი დროის დიდი ამოცანაა.

ზოგი ფიქრობს, რომ ამ წინააღმდეგობათა მოსარიგებლათ საკმარისია «ვეგმის» შეტანა თანამედროვე წარმოებაში და ალებ-მიცემობაში; ზოგის შეხედულებით კი უფრო ღრმარეფორმებია საჭირო, თანამედროვე წარმოების და ადგილ-მიცემობის აწ არსებულ ძირითად საფუძვლების შეცვლა და უმთავრეს საწარმოვო საშვალეებების კერძო მესაკუთრეობიდან საზოგადოების ხელში გადასვლა. ამ უკანასკნელ შეხედულებიდან გამომდინარეობს ის დიდი ცვლილებები, რომლის მოწმენი ჩვენ ვართ ახლა მრავალ ქვეყანაში, სახალხო მეურნეობის ზოგიერთი დარგი კერძო მესაკუთრეობიდან სახელმწიფოს თუ ადგილობრივ თვითმართველობათა ხელში რომ გადადის, მათი ნაციონალიზაციის და მუნიციპალიზაციის სახით.

მოარიგა მერე ამ რეფორმებმა მწარმოებელი და მომხმარებელი? განა ხშირად არ ვხედავთ «გასაზოგადოებულ» მეურნეობაში ფასების ზრდას, მოჯამაგირეების სამდურავს პატრონის მიმართ, ქალაქის საყვედურს სოფლის წინააღმდეგ და სოფლის ქალაქით უკმაყოფილებას? ბევრს აზინებს ასეთი მდგომარეობა და ამ გზაზე შემხვდარ დაბრკოლებებს ბევრი მიყავს პრინციპიალურ უარისყოფამდის არსებულ ეკონომიურ ურთიერთობაში რაიმე საფუძვლიან ცვლილებას შეტანისთვის. რა იცვლება იმით, კითხულობენ ესენი, რომ მწარმოებლათ, ანუ წარმოების პატრონათ, კერძო მესაკუთრის მაგიერ საჯარო ხელისუფლება გამოდის—სახელმწიფო, ქალაქი, თემი?

იცვლება, რასაკვირველია, ძალიან ბევრი, რადგან იცვლება წარმოების დანიშნულება, თვით სული წარმოებისა; სახელდობ: თუ კერძო მწარმოებელს ასულდგმულდება მხოლოდ მოგება, სახელმწიფო ან მუნიციპალურ მეურნეობას აინტერესებს უმთავრესად საზოგადოების მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება. ეს ძალიან დიდი სოციალურ ხასიათის განსხვავებაა მეურნეობათა ამ ორ კატეგორიის, კერძო და სასაზოგადოებულის, შორის. მაგრამ ეს განსხვავება არ სცვლის თვით ბუნებას მეურნეობისას, მის ეკონომიურ აგებულებას, მის ეკონომიურ სტრუქტურას; ყოველგვარ მეურნეობას თან ახლავს მრავალი ისეთი თვისება, რომელსაც ვერ შესცვლის იმის მესაკუთრეობის ხასიათი ანუ ის გარემოება, თუ ვის ეკუთვნის იგი. ასეთი თვისებები თან ახლავს სასაზოგადოებულ მეურნეობასაც და მათ მიერ გამოწვეული სიძნელეები დაუქვეველი რჩება, ყოველ შემთხვევაში ჯერ-ჯერობით.

საჭიროა, ამ საკითხში კარგად ვიყოთ გარკვეული, რათა არც უმართებულო კრიტიკას გადავყუდეთ და არც გაცრუებულ იმედების წინაშე დავრჩეთ გულდაწყვეტილნი.

ყოველგვარი წარმოება, არის იგი კერძო, სახელმწიფო თუ საზოგადოებრივი ხასიათის, გამოხატავს განსაზღვრებულათ ანუ ელასიციდათ გამოტანილ ნაწარმოების ფასში ორ უმთავრეს ელემენტს: ა) წარმოების თვითღირებულებას და ბ) მოგებას.

მოგება საქონლის ფასის ძალიან ცვალებადი ელემენტია, მაგრამ მაინც იმის შემადგენელი ნაწილია; იმაზე ხელს ვერ აიღებს ვერც ერთი წარმოება, თუნდაც რომ იგი სოციალისტური წარმოებაც იყოს. იმიტომ, რომ ყოველგვარი წარმოება, სანამ იგი არსებობს, საჭიროებს საშვალებას ამორტიზაციისათვის—მანქანების და ხელსაწყოების შესაკეთებლათ, მათი გამოსაცვლელათ და ახალის შესაძენათ, წარმოების გასაფართოებლათ და ახალი დარგების მოსაწყობათ; ყოველივე ამისთვის იგი საჭიროებს სათადარიგო კაპიტალს. სათადარიგო კაპიტალის დაგროვებას კი ემსახურება მოგება ანუ შემოსავლის ის ნაწილი, ის «ხედმეტი ღირებულება», ხარჯების დაფარვის შემდეგ რომ უნდა დარჩეს წარმოების პატრონს, სულ ერთია კერძო მესაკუთრეა იგი, თუ საზოგადოებრივი დაწესებულება. უამისოდ წარმოებანორმალურათ ვერ იარსებებს, იგი ვერ განვითარდება. მაშასადამე, მოგება საჭიროა უპირველეს ყოვლისა თვით წარმოების არსებობისთვის, მისი განვითარების თვალსაზრისით.

არის კიდევ ერთი დიდი მნიშვნელობის გარემოება, რომლის გამო სახელმწიფო თუ მუნიციპალური მეურნეობა მოგებაზე ხელს ვერ აიღებს. დღეს სახელმწიფო თუ ადგილობრივი თვითმართველობა ცხოვრობს უმთავრესად გადასახადებით; ამ გადასახადების უდიდესი ნაწილი იმ საეკონომიკურ-სამრეწველო დაწესებულებებს შეაქვს ხაზინაში, ჯერ-ჯერობით

ჩერძო მესაკუთრეებს რომ ეკუთვნის. რამდენათ სახალხო მეურნეობის სახელმწიფო და საზოგადოებრივი სექტორი განვითარდება და კერძო მეურნეობა შემცირდება, იმდენათ შევიწროვდება კერძო მეურნეთაგან შემოსავლის წყარო; ვინ და რამ უნდა შესცვალოს ეს წყარო, თუ არა გასაზოგადოებულ მეურნეობის შემოსავალმა, მისმა მოგებამ? და იმდენათ მეტი ყურადღება უნდა მიექცეს ამ «მოგებას», რამდენათ დემოკრატიულ მმართველობის პირობებში—მრავალ სოციალურ რეფორმების შემოღების გამო—იზრდება სახელმწიფოს და ადგილობრივი მმართველობის ხარჯები. აი კიდევ რატომ არის საჭირო «მოგება» გასაზოგადოებულ მეურნეობაში.

ამნიარად, მეურნეობათა ერთი მეორიდან განსხვავება გამოიხატება არა «მოგების» საჭიროებაში, არამედ ამ «მოგების» დანიშნულებაში: კერძო წარმოებაში იგი მიიქვს კერძო მესაკუთრეს, გასაზოგადოებულ მეურნეობაში კი იგი ხმარდება საზოგადოების საჭიროებას.

აქ იმალება სათავეც იმ წინააღმდეგობათა, გასაზოგადოებულ მეურნეობას რომ თან ახლავს. ერთის მხრით, გასაზოგადოებული მეურნეობა, როგორც მეურნეობა საზოგადოების, მომხმარებლის ინტერესებს უნდა ემსახურებოდეს, ე. ი. საქონელს იაფად უნდა ყიდიდეს; მეორე მხრით კი, როგორც «მწარმოებელს», მას არ შეუძლია მოგებაზე ხელი აიღოს და მით ნაწარმოების გაიაფებას განსაკუთრებულათ ხელი შეუწყოს. თვით მიდგომა ამ საკითხისადმი გასაზოგადოებულ მეურნეობისთვის სიძნელეს წარმოადგენს, და აი რატომ. მოგების წყარო ორნიარია: ა) საქონლის გაყიდვა რაც შეიძლება უფრო ძვირად და ბ) თვითღირებულების შემცირება, საწარმოვო ხარჯების შემოკლებით.

პირველი გზით გასაზოგადოებული მეურნეობა შორს ვერ წავა: მან რომ უღალატოს კიდევ მომხმარებლის ინტერესებს, რომლის დამცველი უწინარეს ყოვლისა ის უნდა იყოს, და საქონელი ძალიან გააძვიროს, იგი ამ გზაზე დაეტაკება სხვა მწარმოებელთა კონკურენციას და საქონელი გაუყიდელი დაუჩნდება; იგი იხარალებს, თუ ეს კონკურენცია ხელოვნურათ არ იქმნა ჩაკლული და გასაზოგადოებულ მეურნეობას ხელოვნურათ მონოპოლიური ხასიათი არ მიეცა, რაც აგრედვე მრავალ შემთხვევაში ეწინააღმდეგება მომხმარებლის ინტერესებს.

მეორე გზა, გზა ხარჯების შემოკლების, პირველ გზაზე კიდევ უფრო ძნელია. საწარმოვო ხარჯებში უდიდესი ნაწილი მუშათა ხელფასს უჭირავს; თუ კერძო მწარმოებელი ცდილობს ეკონომია სწორეთ აქ გააკეთოს, მუშათა ხელფასის შემცირებით, გასაზოგადოებულ მეურნეობისთვის—სახელმწიფოსთვის და მუნიციპალიტეტისთვის—ეს მოუხერხებელია. უპირველეს ყოვლისა, იმიტომ—და ეს სრულიად ბუნე-

ბრივია—რომ სახელმწიფო და მუნიციპალური მეურნეობა თვითონ უნდა აძლევდეს კერძო მწარმოებლებს მაგალითს მუშა-მოსამსახურეთა ნივთიერ მდგომარეობის გაუმჯობესებისთვის და, ყოველ შემთხვევაში, მათი მდგომარეობის გაუარესებაში ისინი კერძო მწარმოებელს ვერ მიბძვენ. ამიტომ ხშირად მუშათა მოთხოვნილებანიც «მწარმოებლის» მიმართ სწორედ მაშინ მატულობს, როცა წარმოება სახელმწიფოს ან მუნიციპალიტეტის ხელში გადადის. ამ ნიადაგზე ხშირად ფეხს იკიდებს დემაგოგიაც, პოლიტიკურ პარტიათა შეჯიბრება მუშა-მოსამსახურეთა «გულის მოსაგებათ» და მათი საარჩევნო ხმების მოსახვეჭათ. მმართველი პარტია და მის მიერ დანიშნული ადმინისტრაცია, რა თქმა უნდა, ჩათრეულია ამ «შეჯიბრებაში» და ხშირად იძულებულია შეიძლება წარმოებებისთვის ძალიან მძიმე დათმობებზედაც წავიდეს ამ სფეროში.

კვლევა ასეთ მიზეზების გამო, ნაწარმოების თვითღირებულება სახელმწიფოს და მუნიციპალიტეტის ხელში შემცირების მაგიერ უფრო ხშირად მატულობს ხოლმე.

თვითღირებულების ხარჯების შესამოკლებლათ, გასაზოგადოებულ მეურნეობებს ერთადერთი საშვალეობა რჩება: წარმოებაში გაუმჯობესებულ ტექნიკის შემოღება. სადაც ეს სახელმწიფოს და მუნიციპალიტეტს არ შეუძლია, იქ მათ წარმოებას არ უნდა მოკიდონ ხელი, თუ ამას აუცილებლობა არ მოითხოვს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მოქცეულნი მეურნეობისთვის აუცილებელ კანონების ჩარჩოებში, ისინი იძულებული გახდებიან ძვირ ფასებში მიაწოდონ საზოგადოებას ნაწარმოები და მით დაუპირდაპირდენ მომხმარებელს და ხანდახან, შესაძლებელია, უარესადაც, ვინემ კერძო მწარმოებელი და ვაჭარი არის მისდამი დაპირდაპირებული. ამნაირად, წარმოების ნაციონალიზაციის და მუნიციპალიზაციის წარმატებით წაყვანა დაკავშირებულია უმთავრესად წარმოების საშვალეობათა გაუმჯობესებასთან და ამ საშვალეობათა განვითარებაზე უფრო არიან ისინი დამოკიდებული, ვინემ უადრესად განვითარებულ სოციალურ კანონმდებლობაზე. ამიტომ აფრთხილებდა კ. კაუცკი პირველი დიდი ომის შემდეგ რევოლიუციებიდან გამარჯვებით გამოსულ სოციალისტებს: «დაუშვებელი შეცდომა იქნება, თუ სოციალისტურ პარტიებმა მთავრობაში რომ ჩადგებიან, დაიწყეს სოციალიზაცია ერთსა და იმავე დროს სახალხო მეურნეობის ყველა კუთხიდან და ყველა დარგში»-ო (იხ. მისი «პროლეტარული რევოლიუცია და იმის პროგრამა»). ეს რჩევაა ამ საქმეში ზომიერების და თანდათანობის დაცვისთვის.

არჩევნებში გამარჯვებით გათამამებული პარტიები ხშირად ყველაფერს ერთად კიდებენ ხელს და ყველაფერში საჯარო ხელისუფლება უნდათ ჩარიონ ხოლმე; ისინი ივიწყებენ ხშირად იმასაც, რომ არსებობს მთელი რიგი მეურნეო-

ბათა, სადაც მომხმარებელს შეუძლია თვითონ, საჯარო ხელისუფლების დამოუკიდებლათ, მოაწყოს საქმე და საუკეთესოდაც წაიყვანოს იგი, ვინემ ეს ხდება ახლა, თუნდაც მისივე მონაწილეობით, სახელმწიფო და მუნიციპალურ მეურნეობაში; მით უფრო, რომ, როგორც აღნიშნული იყო, სახელმწიფოს და მუნიციპალიტეტს აქვთ ხშირად თავისი განსაკუთრებული ინტერესებიც, როგორც მწარმოებელთა ანუ წარმოების პატრონთ, და ეს ინტერესები ყოველთვის არ უჭიდება მომხმარებლის ინტერესებს.

ამიტომ, როცა მწარმოებლის და მომხმარებლის ურთიერთობის მოწესრიგებაზე არის ლაპარაკი, ჩვენ არ უნდა გვაიწყებოდეს ის კერძო ხასიათის, ურთიერთ დანმარების საფუძველზე მოწყობილი საზოგადოებრივი ორგანიზაციები, მომხმარებელთა ინტერესებს საგანგებოთ რომ ემსახურებიან, სახელდობ, კოოპერატივები.

დიდი ხანია კოოპერაცია ფრიად საყურადღებო როლს თამაშობს განათლებულ ქვეყნების ეკონომიურ ცხოვრებაში. იგი წარმოადგენს მუშათა მოძრაობის ერთ მნიშვნელოვან სახეს, რადგან ეს მოძრაობა სამ უმთავრეს ფორმაში გამოიხატება: პოლიტიკურში, პროფესიონალურში და კოოპერატიულში.

მართალია, კოოპერაციას მუშათა მოძრაობაში არ ეკუთვნის ისეთი გადაწყვეტი როლი, როგორც მუშათა პოლიტიკურ პარტიას და პროფესიონალურ კავშირებს, მაგრამ მნიშვნელობა კოოპერაციის ეკონომიურ ცხოვრების მოწესრიგებაში, მთლიანად აღებულში, ძალიან დიდია, განსაკუთრებით სოფლათ.

ჩვენს განსაკუთრებულ ყურადღებას ამ შემთხვევაში მომხმარებელთა კოოპერაცია იქცევს. მომხმარებელთა კოოპერატივები ემსახურებიან არა მარტო თავის წევრებს პირველ მოთხოვნილების საგნების ხელსაყრელ პირობებში მიწოდებით, არამედ—და ეს არის უმთავრესი—ისინი ხელს უწყობენ საზოგადოთ წარმოების მრავალ დარგის ორგანიზაციას მოთხოვნილების შესაფერისად.

მომხმარებელი საზოგადოებანი საქმეს იწყებენ სულ მცირე თანხით; ამიტომ იმათ შეუძლიათ გაერთიანება საზოგადოების ძალიან დიდი ნაწილის. საზოგადოების ეს ნაწილი პირდაპირ მონაწილეობას იღებს თავის ამხანაგობის საქმეებში, უშუალოდ ჩაბმულია იმის ყოველდღიურ საქმიანობაში და ამიტომ უფრო დაინტერესებულია იმით, ვინემ, მაგალითად, სახელმწიფოს ან მუნიციპალიტეტის მიერ მოწყობილ მეურნეობით, რომელშიც იგი მონაწილეობას იღებს მხოლოდ სახალხო წარმომადგენლების საშუალებით.

სანამ მომხმარებელი ამხანაგობანი პატარა განცალკევ-

ბული ერთეულებია, ისინი შეუმჩნეველი არიან, მაგრამ გაერთიანებული კავშირებში მომხმარებელთა კოოპერაცია დიდ სოციალურ ძალას წარმოადგენს. ასე, თუ გავიხსენებთ, რომ ზოგიერთ ქვეყნებში მომხმარებელთა კოოპერაცია აკავშირებს (ოჯახის წევრთა მითვლით) მოსახლეობის 50—70 პროცენტს, ადვილი წარმოსადგენია, თუ რა დიდს მყიდველობითი ძალას უნდა წარმოადგენდეს იგი ამ ქვეყნებში. დაყრდნობილი ასეთ დიდ და შეკავშირებულ მყიდველობითი ძალაზე, მომხმარებელ ამხანაგობათა კავშირები ხშირად აწყობენ თავის საკუთარ წარმოებას, სულ სხვადასხვა დარგში, და როგორც ქალაქის მრეწველობაში, ისე სოფლის მეურნეობაში.

განსაკუთრებულ ყურადღების ღირსი აქ ის არის, რომ ყველა ამ წარმოებათა საქმიანობა შეფარდებულია კოოპერატივების წევრთა მოთხოვნილებასთან; საქონელი აქ მზადდება არა უცნობ და გაურკვეველ ბაზრებისთვის, არამედ განსაზღვრულ და წინასწარ გათვალისწინებულ მომხმარებლისთვის, თავის საკუთარ წევრებისთვის, რომელთა მოთხოვნილებას, გემოვნებას და შესაძლებლობას კოოპერატიული წარმოება კარგად იცნობს. აქ «მწარმოებელი» კი არ უპირდაპირდება «მომხმარებელს», არამედ წარმოება მთლ იანად მომხმარებლის განკარგულებაშია. აქ წარმოებას განაგებს მომხმარებელი. ამიტომაც კოოპერატიულ წარმოებაში კრიზისი უფრო იშვიათ მოვლენას წარმოადგენს, ვინემ კაპიტალისტურ წარმოებაში.

მომხმარებელთა და მწარმოებელთა ასეთ ორგანიზაციის და გაერთიანების ნიადაგზე სრულიად ბუნებრივად ისახება ის «პლანიც», ის «დაკეგმული მეურნეობა», რომლის მოწყობა ზევიდან მოცემულ განკარგულებებით და ბიუროკრატიულ წესით, როგორც დავინახეთ («ჩვენი დროშა» № 5), არც საზოგადოებას აკმაყოფილებს. ვერც დანიშნულებას აღწევს და სახელმწიფოსაც ძვირათ უჯდება. დაკვირვებაც იმას მოწმობს, რომ იმ ქვეყნებში, სადაც კოოპერატიული მოძრაობა უაღრესად განვითარებული იყო, «შავი ბაზარი» სასურსათო კრიზისის დროს ფეხს ვერ იკიდებდა (მაგ. ინგლისში), როგორც სხვაგან.

თუ სოციალისტურ მეურნეობის უმთავრესი დამახასიათებელი ნიშანი წარმოების მოთხოვნილებასთან შეთვისება უნდა იყოს, «მწარმოებლის» და «მომხმარებლის» მორიგება, ამ დანიშნულებას ჯერ-ჯერობით და ახლანდელ პირობებში მომხმარებელთა კოოპერაციაზე—მასთან დაკავშირებულ წარმოების სახით—უკეთესად ვერც მუნიციპალური და ვერც სახელმწიფოს მიერ მოწყობილი მეურნეობა ვერ ემსახურება. მართალია, კოოპერატივები კერძო საკუთრების და აწ არსებულ ეკონომიურ ურთიერთობის ნიადაგს არ სცილდებიან, მაგრამ სოციალისტურ მეურნეობის წინამორბედნი მანც ესენი უფრო არიან, ვინემ სახელმწიფო და მუნიციპალური

მეურნეობანი; უკანასკნელნი ხშირად იძულებითი უფლებას უფრო ემყარებიან, ვინემ თავისუფალ თანამშრომლობის პრინციპს, და მოგებითაც ხშირად კერძო წარმოებაზე არა ნაკლებ არიან დაინტერესებული. ამიტომ მათი წარმოება ხშირად კაპიტალისტურ წარმოების ხასიათს იღებს («სახელმწიფო კაპიტალიზმი»), ისინი ხშირად ვარდებიან «ეტატიზმში», «სახელმწიფო სოციალიზმში», რომლის წინააღმდეგ მუდამ იბრძოდნენ სოციალისტები და დემოკრატები.

«როცა კოოპერაცია საქმარისად განვითარდება—სწერ-
«და კ. კაუციკი—სახელდობ, როცა რომელიმე ქვეყანაში
«არსებული ადგილობრივი ამხანაგობანი ერთ დიდ შემყი-
«დველ კოოპერატივში გაერთიანდებიან, ამ უკანასკნელს
«საშვალეება ეძლევა თვითონ დაამზადოს ის საქონელი,
«რომლის გამყიდველი თითონვე იქნება. არსებითად ჩვენ
«წინ უყვე სოციალისტური მეურნეობაა, რადგან იგი ამზა-
«დებს საქონელს არა ბაზრისთვის, არამედ თავის საკუთარ
«წევრების მიერ მოსახმარათ, და დაარსებული არა მოგე-
«ბის მისაღებათ, იგი უქმნის მუშებს მუშაობის ისეთ პი-
«რობებს, რომლის ატანა საქმისთვის არსებულ პირობებ-
«ში შესაძლებელი კი იქმნება» (იხ. დასახელებული წიგნი).

მოგების საკითხი კოოპერატივში წყდება არა წევრისა-
გან განყენებულათ, ესე იგი, მხოლოდ საქმეში ჩადებულ სა-
ამხანაგო თანხასთან (პაისთან) დაკავშირებით. როგორც ეს
ხდება სააქციონერო ამხანაგობაში, არამედ იმის მიხედვით,
თუ რამდენათ ამხანაგობის წევრს აქტიური მონაწილეობა მი-
უძღვის ამ მოგების შექმნაში: რამდენის საქონელი უყიდია
იმას კოოპერატივში, ან რამდენი უმუშავია იქ, ან თუ რამე
სხვა სამსახური იმისთვის გაუწევია. ამიტომ «მოგებას» კო-
ოპერატივში არც უყურებდენ, როგორც ჩვეულებრივ კო-
მერციულ მოგებას ან სარგებელს იქ ჩადებულ თანხაზე, არა-
მედ მოგებას აქ უყურებენ, როგორც ანაზღაურებას, ანუ უკან
დაბრუნებას, წევრის მიერ კოოპერატივში საქონლის საყიდ-
ლათ დახარჯულ თანხისა ან იქ გაწეულ შრომის ერთი ნაწი-
ლისას.

მუშათა საკითხის მოწესრიგებაც შესაძლებელია კოოპე-
რატივში ხდებოდეს სხვა წესით—და მრავალ შემთხვევაში ეს
ასეც არის—ვინემ კაპიტალისტურ ან თვით სახელმწიფოს ან
მუნიციპალურ მეურნეობაში. კოოპერატიულ მეურნეობაში
ყველა მუშას შეუძლია იმავე დროს იყოს იმის პატრონიც,
როგორც კოოპერატივის წევრი (ეს ყველასთვის ხელმისაწ-
დომია) და, მაშასადამე, შეუძლია მონაწილეობა მიიღოს იმის
საქმეების წყევანაში, ხელფასის და ჯამაგირების დაწესებაში,
მოგების განაწილებაში. და თუ წლის განმავლობაში საქმის
ინტერესი მოითხოვდა, რომ მას, როგორც მუშას, ნაკლები
ხელფასი მიეღო, წლის დამლევეს საქმემ თუმოგება დატოვა,
ამ მოგებას იგი მიიღებს, როგორც წევრი კოოპერატივისა.

კოლპერატივები, როგორც კერძო ხასიათის ორგანიზაციები, ჩაბმული არიან საერთო კონკურენციაში, არაერთარ უპირატესობით ისინი არ სარგებლობენ და ამიტომ იძულებული არიან საქმე ყოველმხრივ ისე კარგად დააყენონ, რომ კერძო მესაკუთრეთა კონკურენციას გაუძლონ. სახელმწიფო და მუნიციპალიტეტები კი, წინააღმდეგ, სარგებლობენ თავის განსაკუთრებულ უფლებით და მრავალგვარ პრივილეგიას აწესებენ ხშირად თავის მეურნეობის სასარგებლოთ, თვით მონოპოლიურ ხასიათის მინიჭებამდის; ამიტომ საქმის წაყვანაში ეს უკანასკნელი ხშირად უფრო ჩამორჩენილი არიან, ვინემ კერძო წარმოებანი და რასაც თავისუფალ კონკურენციის ნიადაგზე ვერ ახერხებენ, ხელისუფლებით გააქვთ; ეს კი არ ხდება ყოველთვის მომხმარებლის სასარგებლოთ.

დასასრულ, კიდევ ერთი დამახასიათებელი გარემოება. კოლპერატივი საზოგადოებრივი ხასიათის დაწესებულებაა; ხოლო იმის თითოეული წევრი მესაკუთრეა ამ დაწესებულების ქონების რაიმე ნაწილის და ამ «მესაკუთრეობის» უფლების განხორციელება მას შეუძლია ყოველ წუთში, რადგან თავისუფლად შეუძლია გამოტანა იქიდან თავისი ნაწილის; სახელმწიფო და მუნიციპალური წარმოებაც საზოგადოებრივი ხასიათის დაწესებულებაა და უფრო ფართოც, ვინემ კოლპერატივი, მაგრამ იმათი ქონება ეკუთვნის საერთოდ და განუყოფელათ მთელ საზოგადოებას, ხალხს უსახლოთ, და თითოეულ წევრს საზოგადოებისას ცალკე არ შეუძლია, სხვებიდან განცალკევებულათ, თავისი უფლება «მესაკუთრისა» განახორციელოს, თავისი წილის გამოტანა მოითხოვოს. აქ მისი კერძო უფლება საჯარო უფლებით არის შეზღუდული; ამიტომ ცალკე მოქალაქე აქ არც გრძნობს თავს «მესაკუთრეთ». ეს განსხვავებაც თვალსაჩინო როლს თამაშობს თანამედროვე საზოგადოების ფართო წრეების თვალში, რომ მათ კოლპერატივი უფრო ჩათვალონ «თავის საქმეთ» და მეტის ზრუნვით მოეყარან იმას, ვინემ სახელმწიფო ან მუნიციპალურ მეურნეობას.

კოლპერატიული მოძრაობა არსებითად ისეთივე მტერია კაპიტალისტურ წესწყობილების, როგორც სოციალისტური მოძრაობა და მუშათა პროფესიონალური კავშირები; ხოლო კოლპერატივები ცდილობენ ამ წესწყობილების შეცვლას ან რევოლუციონურ ბრძოლით, არამედ მშვიდობიანი გზით, კაპიტალისტურ მეურნეობის გვერდით საკუთარ მეურნეობის მოწყობით და იმის სულ სხვა, უფრო სამართლიან, პრინციპებზე დამყარებით. ამიტომ კოლპერატიულ მოძრაობის ირგვლივ თავს იყრიან საზოგადოების ფართო წრეები, როგორც სხვადასხვა პოლიტიკურ პარტიის ხალხი, ისე უპარტიონი. დამახასიათებელია ისიც, რომ კოლპერაციას ფრიად თვალსაჩინო ადგილი უჭირავს იმ ქვეყნების სახალხო მეურნეობაში, სადაც სოციალური რეფორმები ვითარდებოდა დე-

მოკრატული გზით, ევოლიუციურ ეტაპებით უფრო, ვინემ რევოლუციურ ზომებით და სახელმწიფოს ადმინისტრაციის ჩარევით საზოგადოების ყოველდღიურ ეკონომიურ საქმიანობაში: ინგლისში, დანიაში, შვეციაში, შვეიცარიაში და სხვაგან.

ბევრმა ამხანაგმა არც კი იცის—სწერდა ამას წინათ ერთი ფრანგული სოციალისტური ჟურნალი—თუ რას ნიშნავს ის სამი ისარი, ჩვენი პარტია ალლეგორიათ რომ ატარებს; ეს იმას ნიშნავს, რომ თითოეული ისარი უკარნახებს მებრძოლს (პარტიის წევრს) თავის მოვალეობას: იყოს სოციალისტი, სინდიკალისტი და კოოპერატორიო («Dimanche—Populaire» № 45—1949).

მართლაც, შესაძლებელია, რომ სოციალისტების მიერ კოოპერაციას ყოველგან არ ექცეოდეს ახლა ის ყურადღება, რომლის ღირსია იგი ამ ეკონომიურ არეგ-დარევის ხანაში. ეს ძალიან სამწუხაროა. თუმცა კოოპერაცია ვერ დაფარავს საზოგადოების ეკონომიურ ცხოვრების ყველა მოთხოვნილებებს—სახელმწიფოს და მუნიციპალიტეტის როლი ამ სფეროში უფრო დიდია—მაგრამ მომხმარებლის და მწარმოებლის ურთიერთ დამოკიდებულების გაუმჯობესებისთვის კოოპერატიულ მოძრაობის მნიშვნელობა მაინც უდიდესია და, რაც უმთავრესია, კოოპერაცია აჩვენებს ხალხს თვითმოქმედებას საზოგადოების ცხოვრების ყოველ დარგში და ადამიანთა თავისუფალ კავშირის ნიადაგზე საზოგადო ინტერესების დაცვას. ასე უყურებდნენ ძველათ კოოპერაციას დემოკრატიულ სოციალიზმის ყველა ძველადები: ბებელი და გელი, ჟორესი და კაუცი, სხვებიც; ეს ხელს არ უშლიდა იმას, მეორე მხრით, რომ კოოპერატიულ მოძრაობას თანაგრძნობით მოპყრობოდნენ ქრისტიანულ თუ სხვა სარწმუნოების წარმომადგენელი და მრავალგვარ ჰუმანიტარულ საზოგადოებათა მიმდევარნი.

ხოლო მას შემდეგ, რაც ფართო სახელმწიფოებრივ—პოლიტიკური მოღვაწეობა ხელმისაწვდომი გახდა ხალხის ფართო წრეებისთვის, ამ უკანასკნელთა ენერგიას მრავალქვეყანაში თითქმის სავსებით პოლიტიკური ასპარეზი იპყრობს, საპარლამენტო მუშაობა, სახელმწიფო და ადგილობრივ ორგანოებში არჩევნები; საზოგადოების მთავარი ყურადღება პოლიტიკურ პარტიების მიერ აქეთკენ არის მიქცეული.

ვინ იტყვის, რომ ეს საჭირო არ იყოს? პროგრესიული კანონმდებლობა და დემოკრატიის მიერ სახელმწიფო მმართველობის ხელში აღება უდიდესი სამკაულებია საუკეთესო მომავლისთვის ბრძოლაში საზოგადო და ეკონომიურ მდგომარეობის გაუმჯობესებისთვის კერძოდ. მაგრამ ეს არ არის ყველაფერი. პოლიტიკა მხოლოდ ერთი საშვალეტაა საზოგადოების კეთილდღეობის გაუმჯობესებისთვის და იმდენათ სასარგებლო და ნაყოფიერი, რამდენათ იგი ამ დანი-

შნულებას. ემსახურება თვით საზოგადოების თვითმოქმედებაზე და იმის თავისუფალ ორგანიზაციებზე დამყარებით. ეს რომ ასე არ იყოს, მომავალი მართლაც ტოტალიტარულ სახელმწიფოების იქნებოდა, თავისი პოლიტიკური იდეოლოგია საყოველთაო და სავალდებულო «მრწამსათ» რომ განედეს და სახელმწიფოს ბიუროკრატიული მმართველობა კერპათ, რომლის საკურთხეველზე მიტანილია მსხვერპლათ პიროვნების თავისუფლება და ადამიანის ყოველგვარი თავისუფალი შემოქმედება.

ბ. ბ.

მუშათა და გლეხთა მოკარობა საქართველოში *).

1903 წელი.

ამიერ-კავკასიის მუშათა მოძრაობა თანდათან იპყრობს არა მარტო რუსეთის, არამედ ევროპის ყურადღებასაც. უკანასკნელ ამბებმა ბაქოს, თბილის და მიხაილოვის (ხაშური) მუშათა მოძრაობის გამო ევროპის პრესამ ყურადღება კიდევ ერთხელ მიაპყრო ჩვენს ქვეყანას.

რადგანაც ამ მოძრაობის უმთავრესი სარბიელი საქართველოა და ევროპის ჟურნალ-გაზეთობას დღემდის ვერ შეუდგენია ნამდვილი აზრი ამ საგანზე, ამიტომ უადგილო არ იქნება ჩვენს მკითხველებს მოკლედ გავაცნოთ ჩვენებური მუშათა ორგანიზაციები და მათი მოქმედება.

პირველი მუშათა სოციალ-დემოკრატიული კომიტეტი დაარსდა თბილისში 1898 წელს. კომიტეტის ინტელიგენტი წევრები (ყველა ქართველები) უმთავრესად აარსებდნენ მუშათა წრეებს და სიტყვიერად ავრცელებდნენ თანამედროვე სოციალისტურ აზრებს, როგორც მაგალითად, კლასთა ბრძოლა, ზედმეტი ღირებულება, მუშათა სოლიდარობა და სხვა. იმ დროს კომიტეტის განკარგულებაში არც თავისუფალი სტამბა იყო და არც რაიმე პროკლამაცია გამოუციათ. მუშებში კითხულობდნენ რუსულ არა-ლეგალურ ბროშურებს და რადგანაც ძალიან ბევრს რუსული არ ესმოდა, იქავე ქართულად ითარგმნებოდა და ქართულადვე ვრცელდებოდა. თბილისის სომხებმა ქართული კარგათ იციან და ამიტომ წრეები შეიცავდა ორთავე ეროვნების მუშებს, უფრო მეტს კი—ქართველებს, რადგან თბილისში ქართველი მუშა რიცხვით მეტია. 1899 წ. კომიტეტმა გამოსცა პირველი დაბეჭდილი პროკლამაცია ქართულად. ეს იყო პირველი სოც.-დემოკრატიკ. პრო-

*) ეს წერილები ეკუთვნის ნ. ჟორდანიას, რომელიც გამოექცა გადასახლება 1903 წ. და მოვიდა პარიზში, სადაც გაიგო სოც.-დემოკრატიკების ჟურნალის—«საქართველო»-ს არსებობა და გადასცა მას დასაბეჭდათ (№ 5, 6, 7 და 8). რედ.

კლამაცია არა მარტო თბილისისათვის, არამედ, საზოგადოდ, ამიერ-კავკასიისათვის. პროკლამაცია ენებოდა პირველ მაისის დღესასწაულს და ურჩევდა მუშებს ევროპის მუშებთან შეერთებას და ამ საერთო მუშათა დღის დღესასწაულობას^{*)}. პროკლამაციას ავრცელებდნენ უმეტესად წრეებში, რადგანაც არ სურდათ მიექციათ ყურადღება ქანდარმების, რომელთაც ამ მოძრაობისა არაფერი გაეგოთ და არხეინათ ბრძანებოდნენ. ამავე წელს მოხდა პირველი მაისის დღესასწაული ქალაქს გარეთ. დღესასწაულს დაესწრო არა უმეტეს ასი კაცისა, წაკითხულ იქნა ეს პროკლამაცია, წარმოითქვა სიტყვები და სარეგულიუციო სიმღერებით დაიშალენ. ამ დღესასწაულმა ძლიერ დაინტერესა წრეებს გარეშე მყოფი მუშები და საყვედურები დაუწყეს მოწინავე მუშათ, რატომ ჩვენც არ ჩაგვრიეთ ამ საქმეებშიო. მუშების ცნობის მოყვარეობა აღიძრა, წრეები სოკოსავით გამრავლდა, ასე რომ საჭირო შეიქნა აგიტატორ-ინტელიგენტთა გამრავლება, განსაკუთრებით სომეხი ინტელიგენტების მომხრობა, ესენი, სამწუხაროდ, ძლიერ წინააღმდეგნი იყვენ (და დღესაც არიან) ამ მოძრაობისა. ისინი ამბობდნენ: ჩვენი ერთადერთი საქმე ოსმალეთის სომეხთა კითხვის გადაჭრაა, მთელი აქაური ძალა იმას უნდა მოვახმაროთო. მიუხედავად ამ ცალმხრივი შეხედულობისა აღმოჩნდა ერთი განათლებული სომეხი, რომელმაც შეადგინა სომხის მუშათა წრეები და კომიტეტშიაც შევიდა. იმავე 1899 წელს მოხდა თბილისის რკინისგზის მუშათა დიდი გაფიცვა წინააღმდეგ გზათა მინისტრის ახალი ცირკულიარისა, რომელიც მუშებს და წვრილ მოხელეებს ძალიან ავიწროებდა. გაფიცვა მოიგეს ერთიანად, მინისტრმა ცირკულიარი უკან წაიღო და გამოაცხადა, ძველი წესები ისევ რჩება ძალაში დღეს მთელი იმპერიისათვისო. ამნაირათ, თბილისის მუშებმა დაიფარეს მთელი რუსეთის რკინისგზის მუშები. ეს იყო პირველი დიდი ნაბიჯი. ამ გარემოებამ კიდევ უფრო წახალისა მუშები და გააძლიერა მუშათა ერთობა.

1900 წ. კომიტეტმა გადაწყვიტა პირველი მაისის დღესასწაული კიდევ ქალაქს გარეთ. პროკლამაციები არ ყოფილა. დღესასწაული მოხდა კვირა დღეს, ქალაქიდან რვა ვერსზე, სადაც თავი მოიყარა ხუთასმა მუშამ. წითელი დროშა მარქსის, ენგელსის და ლასალის სურათით ხის ტოტზე ფრიალებდა. გზებზე დაყენებული იყო რამდენიმე დარაჯი ცხენებით, რომ პოლიციელთა მოახლოება საჩქაროდ ეცნობებოდათ. მრავლად მთავრობა ჯერ კიდევ ძილში იყო. დღესასწაული ჩინებულათ ჩაიარა. წარმოითქვა მრავალი სარეგულიუციო სიტყვები, წაკითხეს წინა წლის პროკლამაცია პირველ მაისობაზე, რამაც აღტაცებაში მოიყვანა მუშები (წელს ეს პროკლამაცია

^{*)} ეს პროკლამაცია დაწერილია ნ. ყორდანიას მიერ.

მეორეთ-გამოსცეს). აქვე გადასწყვიტეს, აწ გვეყოფა ჩუმ-ჩუმათ დღესასწაული, მომავალ წელს ქუჩაზე გავიდეთო. იმავე 1900 წელს ზაფხულში მოხდა მეორე დიდი გაფიცვა თბილისში რკინისგზის მუშებისა, რაც გათავდა მუშების დამარცხებით, მარა ამ დამარცხებამ თვალსაჩინოდ დაანახვა მუშებს, რომ სანამ თვითმპყრობელობა არ დაიმხო, მანამდის მუშათა საქმე წინ ვერ წავა. ამ გაფიცვის დროს პირველად იქმნა გამოყვანილი ჯარი. მთავრობამ მთელი თავისი ძალა მუშათა წინააღმდეგ აამუშავა, ღამ-ღამობით დათარეშობდნენ ყაზახები მუშათა უბნებში და ატყვევებდნენ მძინარე მუშებს. ამავე დროს კომიტეტმა გამოსცა მრავალი პროკლამაციები ქართულად და რუსულად. ჯარმა თავისი გაიტანა, დაატყვევეს რევასი საუკეთესო მუშა, ჩასვეს საგანგებოდ მათთვის გამოწერილ მატარებელში და ჟანდარმთა წინამძღოლობით გაგზავნეს დასავლეთ საქართველოში (ისინი ქუთაისის გუბერნიიდან იყვნენ) და დაარიგეს თავთავიანთ სოფლებში პოლიციის მხედველობის ქვეშ. მუშაობა გაჩერებული იყო ორი კვირა, კრინისგზამ ბევრი იზარალა, მაგრამ რკინისგზის უფროსმა ვედენევმა თავისი გაიტანა. მან წინდაწინვე თქვა: მთელ ჩემ ქონებას გადავდებ (მილიონერი იყო) და მუშებს გავსტენო. მუშაობა დაიწყო, მარა მუშები საკმაო არ იყო. მაშინ ვედენევმა გადაწყვიტა, ადგილობრივ მუშებს არ მივიღებ და რუსეთიდან გამოვიწერო. და მართლაც ქალაქ ვლადიმირში შესთვალა გამოგზავნათ რკინისგზის მუშები და დიდი ქირაც აღუთქვა, მარა იქაურ მუშებმა, როცა გაიგეს საქმე რაში იყო, უარი თქვეს წამოსვლაზე და სხვა ქალაქების მუშებიც გააფრთხილეს, არ წახვიდეთო. ამნაირათ, ვედენევი იძულებული გახდა სოფლებში დაგზავნილი ქართველი მუშები ისევ უკან დაებრუნებინა და სამუშაო მიეცა. სამაგიეროთ, მან შემდეგ შემოიღო მისაღები ეგზამენი... რუსული ენისა! მუშას გამოცდიდნენ რუსულ ლაპარაკში და თუ არ იცოდა, არ ღებულობდნენ და ამით ვითომ სურდა ქართველ და სომეხ მუშათა რიცხვი შეემცირებინა რკინისგზაში. სამაგიერო მასაც გადაუხადეს, ერთი წლის შემდეგ ვედენევი მოკლულ იქნა თოფით თავის სახლში. მკვლეელი ვერ აღმოაჩინეს.

იმევე 1900 წ. მოხდა გაფიცვა კონკის კონდუქტორებისა და ქუჩრებისა, თუთუნის ფაბრიკაში, სტამბებში და მრავალ სხვა ფაბრიკა-ზავოდებში. ამ გარემოებამ გამოაღვიძა ადგილობრივი მთავრობა და ჟანდარმებიც შეუდგნენ მუშა-აგიტატორების ძებნას. ამავე დროს კომიტეტში შევიდნენ რუსი ინტელიგენტები და ამათაც დაიწყეს მუშა რუსების წრების დაარსება (წინეთ მათ შორის ქართველები მოქმედებდნენ). დაიბეჭდა რამდენიმე სოციალ-დემოკრატ. არა-ლეგალური წიგნაკი ქართულად. პროპაგანდა გადაიქცა აგიტაციით. პირველი წმინდა პოლიტიკური პროკლამაცია გამოიცა 1901 წელს და მოიწოდა თბილისის მუშა-ხალხს სამაისო დემონსტრაცი-

ის მოსახთენათ შუა-ქუჩაში. პროკლამაცია დაიბეჭდა ქართულად და რუსულად (სომხურად, სამწუხაროდ, კიდევ ვერ მოხერხდა). მთავრობა ფიქრობდა ხალხის დატყვევებით დემონსტრაციის აცილებას. დაიპირეს სილ. ჯიბლაძე, ფილმახარაძე და ფრანჩესკო, — «კვალი»-ს თანამშრომელი და გაჩხრიკეს თვით რედაქცია. დაიპირეს აგრეთვე მუშები ერასტო ჩანტლაძე, ვლად. ჯიბლაძე, კურნატოვსკი (ინტელიგენტი) და სხვანიც. მიუხედავად ამისა ოცდაორ აპრილს თბილისის მოედანზე თავი მოიყარა სამიათს მუშამ, ააფრიალა წითელი დროშა და იგრილა «ძირს თვითმპყრობელობა, გაუმარჯოს თავისუფლებას!» მოხდა დიდი შეტაკება ჯარსა და მუშებს შორის. ერთმა მუშამ — ლევონტი მამალაძემ რევოლუციით დასურა პოლიციელი. ორივე მხრით ბევრი გაილახა, არავინ მომკვდარა. დაიპირეს ბევრი, ამათგან ოთხი მუშა გადაასახლეს რუსეთში, დანარჩენები გაუშვეს. აი ამ დემონსტრაციიდან იწყება კავკასიის მუშათა მოძრაობის ოფიციალური წელთ-აღრიცხვა. ამ ამბავმა დიდად გააოცა ჩვენებული მიძინებული «საზოგადოება» და გააბოროტა მთავრობა. მან ხელი მიჰყო დატყვევებას. დემონსტრაციის შემდეგ დაიპირეს «კვალი»-ს ფაქტიური რედაქტორი ნოე უორდანი, თანამშრომელი: გიგო წულუკიძე, სევერ. ჯულელი, რაჟ. კალაძე, გაჩხრიკეს: ნიკო ელიავა, იროდ. ედოშვილი — ერთისიტყვით, ყველა, ვინც კი თანამშრომლობდა გაზეთში. დაიპირეს აგრეთვე მრავალი მუშა. ამ ტერორმა ვერ დააშინა ვერც ინტელიგენტები და ვერც მუშები. პირიქით, ამ დღიდან კიდევ უფრო გაძლიერდა მოძრაობა, თბილისიდან გადავიდა სხვა ქალაქებში და სოფლებში და მიაღწია იმ საფეხურამდის, როგორათაც დღეს ვხვდებით.

ეს გავრცელება მოხდა შემდეგ ნაირათ:

1900 წლის გაფიცვის შემდეგ რამდენიმე მოწინავე მუშა და ინტელიგენტი იძულებული გახდა თბილისის პოლიციის დამალვად და გადავიდნენ ზოგი ბაქოში და ზოგი ბათუმში. ესენი სულ ყველა ქართველები იყვნენ. პირველად იმათთვის ძნელი შეიქნა მოქმედება ბაქოში, სადაც მუშათა მომეტებული ნაწილი, სომხობა და თათრობაა. მიუხედავად ამისა, ამათ, ჩვეულებრივად, მიმართეს ბაქოს რკინისგზის მუშებს, რომელთა შორის ბევრი ქართველებიც არის. აქ დაარსდა რამდენიმე წრე. 1901 წელს, როცა თბილისში დემონსტრაცია მოხდა, ბაქოში ძლივს სამოცი მუშა შეიკრიბა ქალაქს გარეთ მაისობის სადღესასწაულოთ. მარა შემდეგ თბილისის ამბების ზეგავლენით და ზოგი ადგილობრივი სომეხ-ინტელიგენტთა დახმარებით მუშათა მოძრაობა სწრაფად განვითარდა და ბაქოც ამოუდგა გვერდით თბილისს და ორივე ერთათ შედგენს სარევოლიუციო გზაზე.

უფრო ადვილი შეიქმნა მუშათა ორგანიზაცია ბათუმში. აქ მუშების ცხრაშვიდნი ქართველობაა, განსაკუთრებით გუ-

რიდან, საიდანაც გამოდინან მოწინავე რევოლიუციონერთა უმრავლესობა მთელ ამიერ-კავკასიისა. ასე რომ გზადაბნეული ადგილობრივი მთავრობის თვალში გურული და რევოლიუციონერი ერთიდაიგივეა. ბათუმში მუშებმა ჩქარა შეიტვისეს სოციალ-დემოკრატიული პროპაგანდა, და ერთბაშათ დაადგენ როგორც გაფიცვების, ისე პოლიტიკურ გზას. ყველამ იცის ბათუმელ მუშათა შეტაკება შეიარაღებულ ჯართან დატყვევებულ ამხანაგების გამოსახსნელად, რასაც მოყვა მუშების დახოცვა 1902 წელს მარტში. ამ გარემოებამ კიდევ უფრო გადაუშტერა მუშები მთავრობას. აქ ერთობ ხშირია გაფიცვები, ასე რომ როტშილდმა კითხვა აღძრა თვის ზავოდების სათათრეთში გადატანის შესახებ. იმავე წელს როტშილდი აიძულეს მუშებმა ყველა ის ჯარიმები, რომელნიც ამ უკანასკნელ წლებში მუშებს გადაახდევინეს, უკანვე დაებრუნებია. ასევე მოითხოვეს მანთაშევის ზავადის მუშებმა, დაბრუნებული ფულის უმეტესი ნაწილი გადავიდა მუშათა კომიტეტის კასაში. აქაური კომიტეტი, რომელიც მხოლოდ ქართველებიდან შესდგება, ძლიერ მხნეთ და ერთგულად ეკიდება საქმეს. ეგვევ კომიტეტი მეთაურობდა დღემდის გურიის გლეხთა მოძრაობას. ეს მეთაურობა ამჟამად იტვირთა ამ ერთი თვის წინეთ დაარსებულმა გურიის გლეხთა სოციალ-დემოკრატიულ კომიტეტმა, რომლის წევრები გლეხებია. რამდენათაც ვიცით, ეს პირველი გლეხთა სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციაა მთელ რუსეთის იმპერიაში.

უმთავრესი ნაკლი კავკასიის მუშათა მოძრაობისა ის იყო, რომ კომიტეტები ერთმანეთთან არ იყვენ დაკავშირებული და ცალ-ცალკე მოქმედებდენ. ახლა ეს ნაკლები ეგანება აცილებულია. წელს კომიტეტების წარმომადგენლები შეიკრიბენ და დაარსეს «ცენტრალური კავშირი კავკასიის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა ორგანიზაციებისა»-«კავშირში» აარჩიეს ათი წევრი, ამაში ორი სომეხი, რვა ქართველი. «კავშირი» უმაღლესი ორგანოა და განაგებს მთელ ამიერ-კავკასიის მუშათა მოძრაობის საქმეს. ადგილობრივი კომიტეტები მას ემორჩილებიან. «კავშირის» მოვალეობაა ზრუნვა ლიტერატურაზე, ორგანოების და წიგნების გამოცემა (ქართულათ და სომხურათ) და სხ., რისთვისაც მის განკარგულებაშია თვეში სამასორმოცდაათი მანეთი. «კავშირის» პირველი აქტი გამოიხატა სამაისო დღესასწაულებში. წელს მისი განკარგულებით ერთ დღეს (27 აპრილს, კვირას) უნდა მომხდარიყო დემონსტრაცია ბაქოში, თბილისში და ბათუმში, მარა ბათუმლებმა არჩიეს 19 აპრილს (პირველი მაისი ახალი სტილით) მუშაობის შეჩერება, ხოლო ბაქო-თბილისში, სადაც მუშაობის საერთო შეჩერება შეუძლებელი იყო, დემონსტრაციის მოხდენა დანიშნულ დროს, რაც, როგორც იცით, კიდევაც მოხდა. ბათუმში კი 19 აპრილს ყველა ზაოდებში, ფაბრიკებში და ასე გასინჯეთ, წვრილ სახელოსნოებშიაც კი

მუშაობა გაჩერებული იყო. ეს პირველი მაგალითია არა თუ საქართველოში, არამედ მთელ რუსეთში. იგივე «კავშირი» ხელმძღვანელობს ახლანდელ ბაქო-თბილის-მინაილფოს საერთო გაფიცვებს.

«კავშირის» ორგანოებია: ქართული «ბრძოლა» (გამოვიდა ხუთი ნომერი) და სომხური «პროლეტარიატი» (გამოვიდა ორი ნომერი). ორივე გაზეთი იბეჭდება ადგილობრივად და ნომერი შეიცავს არა ნაკლებ 16 გვერდისა. «კავშირმა» შეიმუშავა თავისი პროგრამა, პროგრამის პოლიტიკურ განყოფილებაში შეტანილია ამიერ-კავკასიის ავტონომია, პარლამენტით თბილისში. ამ პროგრამას წარუდგენს სრულიად რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიის კონგრესს განსახილველად.

იენისში პეტერბურგის პოლიციის დეპარტამენტის განჩინებით ათი კაცი გადაასახლეს ციმბირში, აი ამათი გვარები: ფრანჩესკო, კურნატოვსკი, ყარაჯევი, ვარდოიანი, ჯიბლაძე, ცაბაძე, გოგუა, ჩოდრიშვილი, მგელაძე და ჩანტლაძე. გადაასახლეს ნოე ყორდანიაც, მარა ის გამოეპარა პოლიციას და ამჟამად საზღვარ-გარეთ იმყოფება.

რაც შეეხება ადგილობრივ კომიტეტებს, მათი რიცხვი ამჟამად ოთხია: თბილისის, ბათუმის, ბაქოს და გურიის. მათ ხელშია ადგილობრივი კასები და განაგებენ ადგილობრივ საქმეებს «კავშირის» დაუკითხავად. ყოველივე მათ შეცდომას, როგორც პრინციპიალურს, ისე ტაქტიკურს, «კავშირი» ასწორებს და ზრუნავს მთელი მოძრაობა ერთ კალაპოტში მიმდინარეობდეს. თბილისის კასის შემოსავალია თვიურად რვაას მანეთამდის, ბათუმის—ექვსას მანეთამდის, ამდენივეა ბაქოსი. გურიის გლეხთა კომიტეტი ჯერ ერთი თვისაა რაც არსებობს. არის აგრეთვე წვრილ-წვრილი კომიტეტები, მარა ამათ დიდი ძალა არ აქვთ ჯერ.

ბათუმის და გურიის კომიტეტს შეადგენენ ქართველები, თბილისისაშია ერთი სომეხი, დანარჩენი ქართველებია. ბაქოში უმრავლესობა სომეხებია. უნდა ითქვას, რომ სომხის საუკეთესო ინტელიგენცია დღემდის გულგრილად უყურებს ამ მოძრაობას, ზოგან კიდევაც წინააღმდეგობას უწევენ და მუშებს უჩიჩინებენ, ვითომ ეს სომხის ინტერესი არ იყოს და სხვა. ერთ საუკეთესო სომხის რევოლიუციონერს ვკითხვარათომ არ გვეხმარებით-თქვა. მან მიპასუხა: ჩვენი საქმე (ოსმალეთის სომხეთის კითხვა) დღიური კითხვაა, საცაა უნდა გადაწყდეს, მერე კი შეგვეძლება «თქვენ საქმეს» შევაწიოთ ჩვენი ძალაო. უეჭველია, ეს უნდა იყოს მიზეზი, რომ კავკასიის სომხეთში—ერევნის და განჯის გუბერნიებში—დღემდის არ არის მუშათა და არც გლეხთა მოძრაობა. დროა ჩაუდგინდნ ამ გარემოებას სომხები და შეიგნონ, რომ თავისუფალი რუსეთი უფრო დაეხმარება ოსმალეთის სომხობას, ვიდრე თვითმპყრობელობა...

გლეხთა მოძრაობა საქართველოში.

ბატონ-ყმობის მოსპობამ გლეხს მართალია მიანიჭა პირადი თავისუფლება, მაგრამ ამასთანავე ეკონომიურად მიჯაჭვა შემამულის თვითნებობას. მთელი მიწა-ადგილი იქნა ბატონის საკუთრებათ, ყმას კი დაუტოვეს იმდენი, რომ თავი მოეტყუილებინა «მესაკუთრე» ვარო და თავის სახლ-კარს არ მოშორებოდა, ე. ი. შემამულეს მოიჯარადრე და მუშა ხელი არ შემციბებოდა. ამით გლეხი იძულებული შეიქნა თავდაზნაურობის მამული შეემუშავებია და მასთან «თავისუფალ» ხელშეკრულობაში შესულიყო. სანამ ხალხი ცოტა იყო და მიწა ბევრი, მანამდის ხელშეკრულობა გლეხს არ აწვებოდა დიდ ტვირთათ. მაგრამ ამ უკანასკნელ ოც წელიწადში მცხოვრებთა რიცხვმა ძლიერ იმატა, გლეხის პაწია საკუთრება მარავალ შემკვიდრეთა შორის დანაწილდა და ასე გლეხობა გაპროლეტარიატობის გზას დაადგა. მიწას ახალი დიდი ფასი მიეცა, იჯარის აღების მსურველი გამრავლდა და თავდაზნაურობამაც რენტას აუწია. ამასთანავე, როგორც გლეხს, ისე შემამულეს ახალ-ახალი მოთხოვნილება გაეღვიძა, რიგიანი ტანთ-საცმელი, შკოლები და სხვა ყველასათვის საჭირო გახდა. გადასახადები გამრავლდა, გლეხი იხდის როგორც თავის, ისე შემამულის საადგილ-მამულა გადასახადს. ამას გარდა, ყოველნაირი სასოფლო ბეგარის და ხარჯების გამწევი მართლ გლეხობაა; ის აკეთებს გზებს, ინახავს სასოფლო კანცელარიას, შკოლებს, იხდის ღვდლისათვის «დრამის» ფულს და სხვ. სოფლის ყველა ბატონები გლეხის სარჩენია. აი, ეს უკიდურესი მდგომარეობა აიძულებს გლეხს დასტოვოს თავისი სახლ-კარი და გადასახლდეს ქალაქებში დღიურ მუშათ.

ამნაირათ, ჩვენებურმა სოფელმა მოგვცა სოფლის და ქალაქის მუშები. პირველნი «შებმულნი არიან შემამულის მძიმე უღელში», მეორენი—კაპიტალისტის. საჭირო იყო ეს მდგომარეობა მათ შეეგნოთ, რომ მოძრაობა დაწყებულიყო, და აი, როგორც, აღენიშნეთ ზემოთ, ეს შეგნება პირველათ ქალაქის მუშებმა დაიწყეს. მუშათა მოძრაობამ თავისთავად გამოიწვია გლეხთა მოძრაობა. ჩვენებურ მუშას და გლეხს შორის მუდმივი კავშირი და მისვლა-მოსვლაა. ქალაქელი და სოფლელი დაკავშირებულია ერთმანერთთან ნათესაობით, სახლი-კაცობით, თანამემამულეობით და ბევრნი საკუთრებითაც. ბევრ მუშას აქვს სოფელში პაწია ნაჭერი მიწა და სახლ-კარი. სადაც ხანდისხან მიბრუნდება ხოლმე; ბევრი კი-

*) ჩვეულებრივთ ჩვენებური გლეხი, მოიჯარადრე, მიწის პატრონს აძლევს მთელი მოსავლის ნახევარს, ზოგან მესამედს ან მეოთხედს, იშვიათად, ნაკლებს.

დევ დროებით მიდის სოფლიდან «ფულის საშოვნარად» და რამდენიმე ხნის შემდეგ შინ ბრუნდება. ამას მიუმატეთ კიდევ მთავრობის პოლიტიკა: რევოლიუციონურ მუშებს სოფელში გზავნის «სასჯელათ» და ამით ხელს უწყობს რევოლიუციური მოძრაობის ქალაქიდან სოფელშიაც გადატანას. ერთისიტყვით, გლენთა გაპირვებული მდგრადობა, ქალაქელთა და სოფელელთა მჭიდრო კავშირი და მთავრობის გზა დაბნეულობა—აი რამ გამოიწვია საქართველოში გლენთა დღევანდელი მოძრაობა.

მოძრაობა პირველად დაიწყო ყველაზე უფრო განვითარებულ და კულტურულ კუთხეში—გურიისში. 1902 წელს, ბათუმს, რატონილის ზავოდინიდან დაითხოვეს 465 საუკეთესო მუშა, როგორც ავტორები და მუშათა მოძრაობის მეთაურნი. ამ გარემოებამ ააღელვა ყველა ზავოდის მუშებთა და გამოაცხადეს საერთო გაფიცვა. ამ საქმეში ჩაერია მთავრობა და დაატყვევა მოწინავე მუშები. რამდენიმე ათას მუშამ გასწია სატუსაღოსაკენ და მოინდომა ტყვეთა ძალათ განთავისუფლება. აქ ატყდა ხელჩართული ბრძოლა მუშებსა და ჯარს შორის, რის შედეგი იყო 15 მუშის მოკვლა და ბევრის დაჭრა. მეორე დღეს 300 საუკეთესო მუშა სოფლებში დააგზავნეს. უმრავლესობა გურულენი იყო. ბათუმის სიხლის ღერის ამბავი მოედვა მთელ გურიას და გლენები ააბობოქრა. გამოგზავნილი მუშები შეუდგენ პროპაგანდას თავიანთ სოფლებში და გლენებს ჩააგონეს თავისი აზრები. პირველად ამოძრავდენ სოფელ ნიკოთის და სუფსის (უნაგერა) გლენები. აქ დაარსდა გლენთა წრეები, რომელნიც ავრცელებდენ სოციალ-დემოკრატიულ პროკლამაციებს და წიგნებს. შემდეგ მათ მიემხრენ ჩოჩხათი, მიქელ-გაბრიელი, ხვარბეთი—ერთისიტყვით, მთელი დასავლეთი გურია. მოძრაობის მეთაურობა იტვირთა ბათუმის სოციალ-დემოკრატ. მუშათა კომიტეტმა, რომელიც გზავნიდა სოფლებში თავის პროპაგანდისტებს, ესენი მართავდენ გლენთა ყრილობებს. განსაკუთრებით ღამ-ღამობით. ტყეში და ხალხს უხსნიდენ პოლიტიკურ და სოციალურ აზრებს. ყრილობას ესწრებოდა არა ნაკლებ 300—400 კაცისა. დარაჯებათ ჰყავდათ შეიარაღებული კაცები. რომელთაც შორიდანვე უნდა ეცნობებინათ პოლიციის მოახლოება. ამ შემთხვევაში პირველათ პროპაგანდისტი უნდა დაეშალათ, რისთვისაც მის გვერდით ყოველთვის სანდო პირები იღვენ და შემდეგ თვითონ გაბნეულ იყვენ ტყეში. ხოლო თუ პოლიცია ძლიერ ახლო მოვიდოდა, მაშინ ისინი ყველა ერთად უნდა გამოსულიყვენ და სოფელში წასულიყვენ, გარდა «სტუდენტი»-სა (ასე ეძახდენ პროპაგანდისტებს), რომელიც პირველადვე უნდა გაეპარებიათ. მისთვის ყოველთვის მზათ იყვენენ კაცები და ცხენი. ასეთი ყრილობები გვიმართათითქმის ყველა სოფლებში. დასავლეთ გურიას თან მოყვა აღმოსავლეთი და ასე «სტუდენტმა» მთელი გურია მოიარა.

თითოეულ სოფელში დაარსდა მოწინავეთა წრე, რომელსაც მოყავდა პროპაგანდისტი, იწვევდა კრებებს, ავრცელებდა პროკლამაციებს. პროპაგანდისტები ყოველგან ერთნაირათ ლაპარაკობდნენ: თანამედროვე საზოგადოებას ყოფდნენ ორ ნაწილათ. გამყვლეფელებათ (მემამულე, კაპიტალისტი, მღვდელი და სხ.) და გაყვლეფელებათ (მუშა და გლეხი). მათ შორის ძირითადი წინააღმდეგობაა, ამ უსწორ მასწორობის მოსპობა შეიძლება თვით ამ წინააღმდეგობის მოსპობით. კერძო საკუთრების გაუქმებით და სოციალიზმის განხორციელებით. ამ იდეალს ეტრფის პროლეტარიატი და გლეხობაც მას უნდა ამოუდგეს გვერდით. ხოლო სანამ ამას მივალწვედეთ, მანამდის შეიძლება წვრილ-წვრილი რეფორმებით მძიმე უღლის ოდნავ შემსუბუქება. ქალაქის მუშები უკვე შეუდგნენ ამ რეფორმის მოთხოვნას, ახლა გლეხებმა უნდა მოითხოვოთ თავიანთის და სხვა. კრება ყოველთვის თავდებოდა ხალხის ძახილით: «ძირს ნიკოლოზ მეორე». პრაქტიკული მოთხოვნილებები პირველად შეიმუშავეს სოფელ მიქელ-გაბრიელის გლეხებმა. აი ეს მოთხოვნილება:

- 1) დაწვევა არსებული რენტის: მემამულეს მოსავლის ერთი მეათედი, რაც თვითონ უნდა წაიღოს თავის სახლში;
- 2) დათხოვნა ძველი მოურავებისა და მათ ალაგას დანიშვნა ხალხის მიერ არჩეულებისა;
- 3) შემცირება საბალახოს რენტისა;
- 4) გაუქმება «სალეერობოსი»^{*)};
- 5) მოსპობა მემამულეთა დავისა დროებით ვალდებულ გლეხთა მიწების დასახეშებათ ატეხილისა;
- 6) გზების კეთება გლეხებთან ერთად თავდაახნაუბრების მიერაც;
- 7) გაუქმება ღვდლის «დრამის ფულისა» (კომლზე 2 მანეთი წელიწადში, გარდა ჯამაგირისა);
- 8) დანიშვნა ნიხრისა დამარხვის, ჯვარის წერის, მონათვლის, ზიარების და წირვისათვის და 9) გაუქმება არაყის გამოხდის აქციხისა. ეს მოთხოვნილება შეიქნა სხვა სოფლების მოთხოვნილებაც. ამასთანავე გლეხებმა გადაწყვიტეს «ბოიკოტი»-ს გამოცხადება იმ მემამულეთათვის, რომელნიც არ მიიღებდნენ ამ მოთხოვნილებებს. ბოიკოტი მდგომარეობდა შემდეგში: წართმევა მოჯამაგირეთა, მოსამსახურე გოგოების, მეწისქვილების და სხვა. ხოლო, თუ არც ეს გასჭრიდა, მათი მამულეები არც თვით უნდა შეემუშავებინათ და არც სხვა კუთხის გლეხები მოეშვათ მოიჯარადრებათ.

ამ მოძრაობამ დააშინა მებატონეები და დააფრთხო ადგილობრივი პოლიცია. პოლიციელნი ისე შეშინდნენ, რომ სოფლებში ველარ დადიოდნენ ხალხის დასაშინებლად. ლანჩხუთის ბოქაულს, ჯაშუშ ქელბაქიანს, შეატყობინეს ერთი ყრილობის ადგილი და დრო. მანაც გასწია სტრაჟნიკებით,

*) «სალეერობო» ეწოდება იმ გადასახადებს, რომლებსაც გლეხი რენტის გარდა იხდის ქცევაზე—ერთ მანეთს ფულად, ძღვენი და მოსაკითხი ბატონს და მოურავს.

მაგრამ შუა-გზაზე შეეშინდა და უკან დაბრუნდა. მეორე არხი «შპიონი» მახრის უფროსის თანაშემწე, წერეთელი, «დანოსს-დანსზე» გზავნიდა გუბერნატორთან, თვითონ კი გარეთ გამო-სვლას ვერ ბედავდა. უფრო გაბედული აღმოჩნდა თავად-აზნაურთა მარშალი, ზნეობრივით და ქონებრივით გაკოტრებული, თავადი კ. ერისთავი. მან შეყარა თავად-აზნაურები იმის სათათბიროთ, თუ როგორ ავლაგმით გლუხებია. ხოლო მეორე თავადი დავით გურიელი წავიდა ქუთაისში და გუბერნატორს თხოვა, ჯარები ჩაუყენე გლუხებსო და თანაც ბევრი გლუხები დაასმინა. სამაგიეროთ გლუხებმა ადრე გადაუხადეს ამ «ცქაფ» თავადს. დაბრუნებისას, სწორეთ თავის სახლის ახლოს, მოკლეს. მკვლეელი ვერ ნახეს. იმ დღიდან გლუხებმა დაიწყეს ტერორი: «ჯაშუშების დასაშინებლათ—როგორც თვითონ ამბობდნენ. დასტურეს რამდენიმე პირი, არავინ მოუკლავთ, გარდა აზნაური ქარცივაძისა, რომელსაც სხვისთვის გამზადებული ტყვია შეცდომით მოხვდა. ტერორი «გლუხე-ბის პოლიტიკა» იყო, წინააღმდეგ სოციალ-დემოკრატიული კომიტეტისა. კომიტეტმა მაინც იმდენი მოახერხა, რომ სოფლის ტერორისტებმა ტერორს უკლეს და ბოლოს სულ დასტოვეს.

ივლისის პირველ რიცხვებში, გურიაში ჩამოვიდა გუბერნატორი სმაგინი, დაიარა სოფლები და გამოკითხა გლუხთ, რა გასურთო. გლუხებმა სრულიად უშიშრათ უამბეს თავიანთი გაქირვება. გუბერნატორი ძლიერ გაწყრა ამათ «თავხედ» მაპარაკისათვის და დაემუქრა, ნაობახტში დაგალობთო. მაგრამ ამან ვერ შეაშინა ვერავინ. პირიქით, სოფ. ჩოჩხატის ერთმა გლუხმა ასეთ მუქარაზე უპასუხა: «აი მთელი ჩემი სიმდიდრე, უჩვენა დახეულ ფეხსაცმელზე, სხვა ყველაფერი წამართვით, წაიღეთ ესეც, თუ კი გეყოფათ», თან გადაუგდო ფეხსაცმელი. გაბრაზებულ გუბერნატორმა ბრძანა მისი დაქვრა, მაგრამ გლუხები წინააღმდეგენ პოლიციელთ და არ მიუშვეს დასაქვრათ, ასე რომ გუბერნატორი იძულებული გახდა დამორჩილებოდა. სოფ. მიქელ-გაბრიელის გლუხებმა გუბერნატორს წარუდგინა ზემოჩამოთვლილი მოთხოვნილებანი და გამოუცხადეს, სანამ არ დაგვაკმაყოფილებთ, მანამდის ვერ მოვისვენებთო. გუბერნატორი საშინლად გაბრაზდა, დაიწყო ჩვეულებრივი მუქარა, მაგრამ, როცა დაინახა, რომ მუქარას გლუხებზე გავლენა არ ქონდა, გამოუცხადა: მიწის საქმე მე არ შემეხება, ეს მემამულეთა საქმეაო, ხოლო დრამის ფულის მოსაპობაზე ვიშუამდგომლებთო. გუბერნატორმა მოიარა სოფლები და დაბრუნდა უკან ზომების მისაღებად. მაგრამ ეს თვითონ ვერ გაბედა, წავიდა მთავარმართებელთან და მასთან მოლაპარაკების შემდეგ თავის თანაშემწეს უბრძანა, «გაწმინდე» გურიაო. მეორეს მხრით გლუხებმა «ბოიკოტი» გამოუცხადეს მემამულეთ. ერთ მშვენიერ დღეს ბატონები დარჩენ ყოვლად უნუგეშო მდგომარეობაში, გოგო-ბიჭებმა დასტო-

ვეს ისინი და ქალბატონები იძულებული გახდნენ თავისი ხელით ეკეთებიათ საქმელ-სასმელი და მოახლეობა გაეწიათ. ამავე დროს ლანჩხუთის ბოქაულმა ნიგოჯის მემამულეთა ჩვენებით დაიპირა სამი გლეხი. მეორე დღესვე 500 გლეხი მივიდა ბოქაულთან და ძალით გამოაშვებინა დაპყრილნი. ამ დავიდარებაში და მოძრაობაში გავიდა ივლისი. აგვისტოს პირველ რიცხვებში გურიაში ჩამოვიდნენ ვიცე-გუბერნატორი. ჟანდარმთა გენერალი, პროკურორი და რამდენიმე ბათალიონი ქვეითა და ცხენოსანი ჯარი. ჯარები ჩააყენეს მოწინავე სოფლებში და ქალაქ ოზურგეთში. შეადგინეს სია დასაქვერ პირთა და «შეუდგენ საქმეს». ერთ კვირაში ჯარის შემწყობით სხვადასხვა სოფლებში დაატყვევეს 200-ზე მეტი. ამათში ორი ნოე ყორდანია და სილიბისტრო ჯიბლაძე, რომელნიც ორი კვირის წინ გამოუშვეს თბილისის მეტეხის ციხიდან, სადაც წელიწადზე მეტი იჯდნენ მუშათა საქმის გამო და თავიანთ სოფლებში გამოგზავნეს პოლიციის მხედველობის ქვეშ; სამი სოფლის მასწავლებელი: მ. მეგრელიძე და ორი მძა ჩხაიძე, დანარჩენი კი გლეხები და ქალაქიდან გამოგზავნილი მუშები. ქუთაისის, ბათუმის და ოზურგეთის ციხეები გაიგვს გურული ტყვეებით. ჟანდარმები შეუდგნენ სოფელ-სოფელ ჩხრეკას და საქმის გამოძიებას. გლეხთ ეფერებოდნენ, ვიცით თქვენ არ ხართ დამნაშავენი, სხვები გაბრძობენ, გვითხარით ვინ არიან ისინი და მაშინვე გამოგიშვებთო. მიუხედავად ხან ფერებისა, ხან მუქარისა არც ერთი გლეხი არ გამოტეხილა და არავისზე ხელი არ დაუდგია. ასე რომ პოლიციამ ვერაფერი ვერ გაიგო თვით გლეხებისაგან და იძულებული იყო საქმე ეწარმოებინა თავისი ჯაშუშების და თავდაზნაურთა ჩვენების მიხედვით. შემდეგ სამი თვის ტყვეობისა გლეხები გაუშვეს ციხიდან, გარდა 28 კაცისა. განთავისუფლებულებისაგან ხუთი განაძევეს ქუთაისის გუბერნიიდან: (ნ. ყორდანია, ს. ჯიბლაძე, მ. მეგრელიძე და ორი მუშა დოლიძე და ხომერიკი), დანარჩენნი შინ დააბრუნეს. დატყვევებულთაგან ექვსი თვის შემდეგ ექვსი გუდაასახლეს ხარკოვის გუბერნიაში, ხოლო 22 კაცი დღესაც ქუთაისის ციხეში არიან. გარდა ამისა, ხუთ სოფელში გლეხებს ჩამოერთვათ მამასახლისის არჩევის უფლება და თვითონ მთავრობამ დანიშნა თავისი ჯაშუშები, ხოლო მათი ჯამაგირები სოფელს გააწერა. შტიკების საშუალებით ხალხს გადახდის «დრამა» და დვდლებს ჩააბარეს. ზოგ ღვედელმა ხალხის შიშით დრამის მიღებაზე უარი თქვა, მაგრამ მთავრობამ აიძულა მიეღო; აგრეთვე სოფ. ნიგოჯის ერთი მემამულე გლეხების მოთხოვნის დაეთანხმა, გაიგო ეს თუარა გუბერნატორმა, მაშინვე დაიბარა ეს თავადი და გამოუცხადა: თუ არ შეგიძლიათ მამულის პატრონობა, ჩამოგართმევთ და ჩვენ მოუვლით, გლეხების დათმობა როგორ შეიძლება, დღეს თქვენზე გაიმარჯვებენ, ხვალ ჩვენზედაც მოიტანენ იერიშსაო. თავადი დაბრუნ-

და სოფელში და გამოუცხადა, რა ვქნა გუბერნატორმა არ დამანება თქვენთან მორიგებაო. მთავრობამ დაკეტა ყველა სახალხო ბიბლიოთეკები.

ამნაირად, მთავრობამ პირდაპირ ომი გამოუცხადა გლეხებს და მით ნათლათ დაანახვა მათ, რომ სანამ თვითმპყრობელობა არ დაინგრევა, მანამ მათი საქმე წინ ვერ წავა. მოძრაობამ სწრაფად მიიღო პოლიტიკური ხასიათი. მერმინდელი პროკლამაციები უმთავრესად პოლიტიკური.

გურიის დღევანდელი მდგომარეობა ასეთია: გლეხები გაიფიცნენ და შემამულეთა ადგილებში არ მუშაობენ, მრავალი სახნავი მამულები ვერანათა გაშვებული. თავადების ბოიკოტი კიდევ უფრო სასტიკათ წარმოიშობს. ხალხსა და ღვდლებს შორის სრული განხეთქილებაა, პოლიცია და ქანდარმები თავიანთ დაუძინებელ მტრებათ მიაჩნიათ. მოძრაობის სათავეში ჩადგა ახლად დაარსებული გურიის გლეხთა სოციალ-დემოკრატიული კომიტეტი. ბრძოლა წარმოიშობს.

თავისთავად ცხადია, რომ გურიაში დაწყებული გლეხთა მოძრაობა მართლ გურიით ვერ განისაზღვრებოდა, და მართლაც, შარშან ზაფხულშივე მოძრაობა დაიწყო ზუგდიდის მაზრის გლეხობაში, ხოლო წელს ქუთაისის მაზრაში (იმერეთი). ასე გასინჯეთ, წელს პირველი მაისი იღვესასწაულეს სოფ. კულაშის გლეხებმა, ამართეს წითელი დროშა და წაიკითხეს პროკლამაციები. ასე გლეხთა მღვლვარებამ მოიცვა მთელი დასავლეთი საქართველო და ეს რამდენიმე თვეა თავი იჩინა აღმოსავლეთ საქართველოშიაც. აქ, ქართლში და კახეთში, გლეხობა ყველაზე უფრო დაბეჩავეებული და წელში გატეხილია. მრავალი გლეხია დროებით ვალდებული და ბატონისაგან სრულიად დამოკიდებული. აქ ჯერ კიდევ ბატონ-ყმობაა. ამიტომ გლეხები გონებრივათაც დაჩაგრულები და უვიცები არიან. მიუხედავად ამისა ამათაც ასწიეს თავი და მებატონეებს შეუბრძოლენ.

ამგვარად, გლეხთა მოძრაობა კავკასიაში ჯერ მხოლოდ საქართველოშია. ის არ დაწყებულა არც სომხის და არც თათრის გლეხებში. სოფელ-სოფელ დადიან ბოქაულები, მომრიგებელი მოსამართლენი, მაზრის უფროსები და ხშირათ თვით გუბერნატორი სმაგინი და ხალხს უქადაგებენ: ნუ აყვებით რევოლუციონერებს, იყავით ხელმწიფის მორჩილნიო და სხ. ერთისიტყვით, გლეხებში ორგვარი პროპაგანდაა, რე-ვოლუციონერებისა და მოხელეების, ზოგიერთ სოფლებში გლეხები ხელახლა დააფიცეს ხელმწიფის ერთგულებაზე! ამ ბოლო დროს დაარსდა გლეხთა მეორე სოციალ-დემოკრატიული კომიტეტი იმერეთში.

X.

ქართული სოციალ-დემოკრატია

დ ა

ნაციონალური საკითხი.

მას შემდეგ რაც უკანასკნელი შეთქმულება, 1882 წელს, ქართველი ერის თავისუფლების აღსადგენათ, დამარცხდა, ეს საკითხი მოიხსნა ქართველ მოღვაწეთა დღის წესრიგიდან. მესამოცე წლების მოღვაწენი აყენებდენ ყოველწინა მოთხოვნისებთ, მუშაობდენ ლიტერატურის ასპარეზზე ყოველწინა საკითხის გასაშუქებლათ, გარდა საქართველ ოს სუვერენობის აღდგენისა. როცა რევოლუციური მოძრაობა დაიწყო ჩვენსში და გაძლიერდა, მას დაუპირდაპირდა ერთად ერთი არსებული ქართული გაზეთი «ივერია» და მოათავსა მისმა ხელმძღვანელმა ი. ჭავჭავაძემ ვრცელი წერილი მის წინააღმდეგ, სადაც სხვათა შორის სწერდა: «ქართველს უნდა ქონდეს გარკვეული პროგრამა. ასეთი პროგრამა ჩვენ გვაქვს. მისი პირველი მუხლია: ქართველობა აღიარებს თავის მტკიცე ერთობას და ერთგულებას რუსეთისას და ჩვენი ხელმწიფე იმპერატორისას» და სხვ. (იხ. «ივერია» 1901 წ. № 116).

ხოლო კიდევ უფრო ადრე, ნიკოლოზ მეორის ტახტზე, ასვლის გამო 1896 წ. იგივე «ივერია» ი. ჭავჭავაძის ხელის მოწერით აქვეყნებს შემდეგს:

«14 მაისს—მთელი რუსეთის იმპერიისათვის საბედნიერო და სადღესასწაულო დღეს—ყველა ქვეშეშეგვრდომთა სული და გული ფიანდაზად გადაიშალა და აღტაცებულის იმედით დალოცა ახალგაზრდა გვირგვინოსანი. ერთგულება ტახტისა, ქრისტიანობრივი სასოება და ქვეშეგვრდომული თავგანწირვა თავის მირონცხებულ ხელმწიფესა, ამ უტყუარი სასოებით ვეგებებით ჩვენთვის და მთელ რუსეთისათვის დიდებულ დღეს და ერთგულის ქვეშეგვრდომის გრძობით ღრმეთსა ვსთხოვთ მრავალ-ქამიერ სიცოცხლეს ჩვენის საყვარელის იმპერატორისას... («ივერია» 1896 წ. № 102)».

ამნაირათ, საქართველოს საზოგადო ასპარეზზე აღარ იდგა საქართველოს ძირითადი ნაციონალური საკითხი და

*) იხ. გ. გიორგაძის წიგნი «საზოგადოებრივი ურთიერთობა საქართველოში». გვ. 306—307.

მთელი მისი მეთაური ინტელიგენცია დადგა რუსოფილურ საფუძველზე.

აი ამ საერთო დავარდნის ხანაში არსდება პირველი სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაცია, რომლის დამაარსებლები შეიკრიბნენ ჯერ ყვირილაში, შემდეგ თბილისში და მიიღეს თავისი პარტიული პროგრამის ძირითადი მუხლები. ეს მოხდა 1892 და 1893 წ. კრებას წარუდგინა დაწერილი მოხსენება სახელწოდებით: «ეკონომიური განვითარება და ეროვნება» ნ. ურდანიამ და იქ წამოყენებული დედა-აზრები იქნა მიღებული. აქ სხვათა შორის გარჩეულია ნაციონალური საკითხიც. ეს მოხსენება დაიბეჭდა ურნალ «მოამბე»-ში 1894 წ. და შემდეგ გამოიცა სახლგარ-გარეთ ცალკე ბროშურათ. აი ამ მოხსენების დასკვნები:

1894

«ამ სახით, ჩვენ მივადექით შემდეგ დასკვნას: ნივთიერი კეთილდღეობა, როგორც დედა-ბოძი ადამიანის ცხოვრების; 2. თავისუფლება მთელი ერის და თვითეული პირვნებისა როგორც ხელ-შემწყობი პირობა უმთავრესი სურვილის მისაღწევათ და როგორც უახლოესი საგანი მოწინავე დასის მოქმედებისა».

ამაირათ, აფრიალდა ახალი დროშა, რომელზედაც ეწეოდა—ერი და დემოკრატია, თავისუფლება ერის, თავისუფლება ხალხის. ამ დროშას მთელი მაშინდელი მოღვაწეთა საზოგადოება შეხვდა სრულიად გულგრილათ და არც რამე გამოხმაურება გამოუწვევია მასში და მის ორგანოებში. ის დარჩა დროშათ მხოლოდ სოციალ-დემოკრატიის. მის განხორციელებას ესაჭიროებოდა შესაფერისი მუშაობა, შეწონილი ტაქტიკა, რის პირველი, ძირითადი მოთხოვნილება იყო არსებული რეჟიმის, თვითმპყრობელობის დანგრევა და მის ალაგას დემოკრატიული რესპუბლიკის დამყარება. ამ მოსაზრებით ქართველი სოციალ-დემოკრატია შევიდა რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაში საერთო ძალღონით არსებული რეჟიმის დასანგრევათ.

1903 წ. მოხდა რუსეთის სოც.-დემ. პარტიის მეორე ყრილობა ლონდონში, რასაც დაესწრნენ ქართველი სოც.-დემოკ. წარმომადგენელნი. აქ პირველათ დაისვა ნაც. საკითხი, რის გამოსარკვევათ დაინიშნა განსაკუთრებითი კომისია. აი აქ მოხდა დიდი ჯახი და ბოლოს შეთანხმდნენ ქართველ დელეგაციასან ერთად შემდეგ რეზოლიუციანზე:

«მიეცეს თვითგამორკვევის უფლება ყველა ერს, რომელნიც კი შედიან სახელმწიფოში». ე. ი. თვითეულ ერს ენიჭება უფლება თვით გამოარკვიოს და გადასწყვიტოს იყოს დამოუკიდებელი, თუ შედის რომელიმე სახელმწიფოს სახლგარებში,

ფედერაციულ, კონფედერაციულ თუ—მთლიან საფუძველზე. ასეთ შემთხვევისათვის, კონგრესმა მიიღო რეზოლიუცია, რითაც ის თხოულობდა არა-რუს ერისათვის საოლქო თვითმართველობას, პოლიტიკურს და კულტურულ სფეროში.

ამნირათ, ერთად-ერთი საქართველოს სოციალ-დემოკრატია დადგა ერის სუვერენობის ნიადაგზე, ააფრიალა დრო-ში ერის თავისუფლების. ეს იყო პარტიის პროგრამა. რის განხორციელება მოითხოვდა შესაფერ პირობებს. აი ამ პირობების გამოშუშავება და მათი განხორციელება გახდა საგანი ხანგრძლივი პარტიული მუშაობის. მისი პირველი მუხლი იყო თვითმპყრობელობის დანგრევა და დემოკრატიული რესპუბლიკის დაწესება, რაიცა იყო შესაძლებელი რევოლუციით. აი ასეთი მომენტი დადგა, რევოლუცია იფეთქა 1917 წ., რასაც მოყვა მეორე რევოლუცია—ბოლშევიკების გაბატონება მთელ რუსეთის ტერიტორიაზე. აი ამ დროს საქართველოს სოც.-დემ. პარტიამ დაინახა თავისი ნაციონალური პროგრამის განხორციელების ხელსაყრელი მომენტი, რაიცა არ გამოიწვევდა რაიმე ხიფათს ქართველი ერისათვის და ის განახორციელა—მთელი ერის ერთსულოვანი დახმარებით—საქართველო გახდა დამოუკიდებელი, დემოკრატიული და სოციალური. 26 მაისი შეიქმნა უკვდავი ქართველი ერის ისტორიაში, მის სულსა და გულში.

ქართული მთლიანობისთვის.

მიუნხენის ქართველების პოლიტიკურმა კომიტეტმა თავის დროზე მიმართა ემიგრაციაში მყოფ სხვადასხვა პოლიტიკურ დაჯგუფებებს მოწოდებით, გამოენახათ ურთიერთ შორის საერთო ენა და დაეარსებიათ ცენტრალური ორგანო, რომელიც მუდმივ დამოკიდებულებაში იქნებოდა უცხოეთში მყოფ საქართველოს კანონიერ მთავრობასთან და ამასთანავე შეეცდებოდა მუიდრო კავშირის დამყარებას სხვადასხვა ქვეყნებში არსებულ ქართველების ორგანიზაციებთან.

სამწუხაროთ, მიუნხენელ ქართველ პატრიოტების სურვილი დღემდე განუხორციელებელი დარჩა... ჩვენ არ გვესმის, თუ რა უნდა უშლიდეს ხელს ამ გაერთიანებას! თუ სამშობლოში კიდევ გასაგებია, რომ ყოველივე პოლიტიკური მიმართულება თავის საკუთარი გზით მიდიოდეს და იბრძოდეს თავის იდეალების განსახორციელებლად—აქ, უცხოეთში, ამას ნაკლები გასამართლებელი საბუთი აქვს. სამშობლოში უმთავრესად პოლიტიკურ პარტიებს შორის ბრძოლა წარმოებს შინაურ პოლიტიკის ირგვლივ. მაგრამ უცხოეთში ჩვენ ვაძ-მხიხვეწილთ ხომ ერთად-ერთი საზრუნავი გვაქვს—ჩვენი დაქა-

რგული თავისუფლების აღდგენა, დამპყრობელი ძალის ჩვენს
ქვეყნიდან გაძევება.

ქართველმა ერმა და მისმა უზენაესმა დაწესებულებამ—
დამფუძნებელმა კრებამ—ამ დავალებით წარმოგზავნა უცხო-
ეთში ჩვენი მთავრობა, რომლის მოვალეობას შეადგენდა სა-
მართლიანი ქართული საქმის დაცვა და ისეთი საშვალბეების
და ზომების გამოძებნა, რომელნიც ხელს შეუწყობდნენ ჩვენი
ერის განთავისუფლებას მოსკოვის მონობისგან.

განსაკუთრებით დღევანდელი პოლიტიკური მომენტი
გვაიძულებს ერთი ავტორიტეტული წარმომადგენლობის
ყოლას და მის ირგვლივ მთელი ჩვენი სასიცოცხლო ძალების
დარაზმვას.

ამ მზრივ ჩვენი მცდომარეობა შედარებით სხვებთან უკე-
თესია. სხვებს—გარდა პოლონელებისა—არა ყავთ უცხოეთში
კანონიერი მთავრობა, რომელსაც შეეძლოს ფორმალურად: ც-
ერის სახელით ლაპარაკი. ამ ჩვენს უპირატესობას ყველა გრ-
ძნობს. საქართველოს სუვერენობა იყო თავის დროზე 20 სხვა-
დასხვა სახელმწიფოს მიერ დე-ფაქტო და დე-იურე ცნობი-
ლი. და ამ სუვერენობის გამომსახველი მთავრობა იმყოფება
ემიგრაციაში და ამ გარემოებას უნდოდა გამოყენება ჩვენი
საერთო საქმისთვის.. ჩვენს ემიგრაციაში კი—საუბედუროთ:—
აღმოჩნდნენ ძალები, რომელნიც ცდილობენ ამ მთავრობის
პრესტიჟის დაცემას და იზოლიაციის მოხდენას.

მაგ., ეროვ. დემოკრ. პარტიის ორგანო «ივერია»-ს მე 2
ნომერში მოთავსებული წერილი ამ საკითხზე, ჩვენის აზრით,
გამოიწვევს განცვიფრებას და გაკვირვებას ყოველი ობიექ-
ტიურად მოაზროვნე ქართველის გულში.

«ივერია» სწერს: «შემცდარი იყო და შემცდარია ის აზ-
რი, თათქას ემიგრაციის ერთი ვიწრო წრე ან რომელიმე უწ-
ყება იყოს აღუპურვილი სრული ეროვნული მანდატი, ატა-
რებდეს სრულის ღირსებით ერის სუვერენულ უფლებებს.
ამგვარად მოაზროვნეს მეტად ზერელედ და მარტივად ესმის
ერი, მისი სუვერენობა... ის თითხა და კენჭს მეტ ანგარიშს-
უწევს და მეტ ღირებულებას ანიჭებს, ვინემ წთელი ერის
ბრძოლას...»

საინტერესოა, ბ-ნო ივერიელებო, ვიცოდეთ, თუ რო-
მელმა ემიგრაციის ვიწრო წრემ აირჩია ჩვენი მთავრობა? ნუ-
თუ თქვენს შორის არ მოიპოვება არც ერთი პიროვნება, რო-
მელიც იყო პირადი მოწამე საქართველოს დამოუკიდებელ-
ობის გამოცხადების და იცოდეს უცხოეთში მყოფი ჩვენი მთა-
ვრობის წარმოშობის ისტორია! ნუთუ თქვენთვის საიდუმ-
ლოებას წარმოადგენს, რომ ეს მთავრობა არის აჩუქებული და
საქართველოში დამფუძნებელი კრების მიერ არჩეული და
არა რომელიმე ვიწრო დაჯგუფების! ჩვენთვის დიდად საინ-
ტერესოა იმის მოსმენაც, რომ დემოკრატიული პარტიის
ორგანო უარყოფს კენჭის ყრის მნიშვნელობას... არ ვფიქ-

რობთ რომ რედაქციის ამ შეხედულებას იზიარებდნენ ერ.ვ. დემოკრატიული პარტიის წევრები...

თუ საქართველოს თავისუფლებისთვის მებრძოლ კერძო პიროვნებას ან რომელიმე ჯგუფს აქვს უფლება იყოს საქართველოს სუვერენობის გამომხატველი, როგორც ეს «ივერია» ს მოწინავე წერილში არის აღნიშნული—ნუთუ დემოკრატიული წესით არჩეულ მთავრობას არ უნდა ქონდეს იგივე უფლება! სად არის ლოლიკა. ბ-ბო! იურიდიულად და ფორმალურადაც მხოლოდ მთავრობა არის ერის სუვერენობის გამომხატველი და არა კერძო პიროვნება, როგორც დიდი არ უნდა იყოს მისი დამსახურება ერის წინაშე. თუ ჩვენმა ემიგრაციამ ხელი შეუწყო თავისი საქციელით ჩვენი მთავრობის იზოლაციას—მერწმუნეთ—ბოლშევიკების გარდა ეს დაუჩინება სასიამოვნოთ რუსის ემიგრაციასაც და აკრთვეს ეს იქნება იმ ქართველების პოზიციების გამაგრება, რომელნიც ცდილობენ საქართველოს ნავის ისევ რუსულ ზღვაში შეცურებას. ნუთუ ამას ვერ ხვდება «ივერია»-ს რედაქცია!..

ესლა, რაც შეეხება მემარცხენე ოპოზიციას—ჩვენ არ შეგვიძლია გულის ტკივილით არ აღვნიშნოთ ამ ჯგუფის წევრების—ამ უკანასკნელ ხანებში—პოლიტიკური გამოსვლები და განსაკუთრებით ირაკლი წერეთლის პოზიცია, რომელიც თავის ავტორიტეტით ცდილობს კერენსკი-აბრამოვიჩ-ჩერნოვის ფრანკის გაძლიერებას. ჩვენ კი ვფიქრობდით, ირ. წერეთლის ხმა, როგორც ქართველი პოლიტიკური მოღვაწის, გაისმოდა, ამერიკაში გამართულ ანტიკომუნისტურ ინტერნაციონალურ ყრილობებზე და ამით კულტურულ კაცობრიობას კიდევ ერთხელ ემცნობოდა ქართველი ერის გარდაუვალი სურვილი თავის დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის. ის ამით გამაგრებდა არა მარტო ქართველების პოზიციას საერთაშორისო ასპარეზზე—არამედ ყველა იმ ერებისა, რომელნიც გმინავენ მოსკოვის იმპერიალიზმის უღლის ქვეშ. ამ მიმართულებით ჩვენ იმედები არ გამართლდა და ირ. წერეთელმა, სამწუხაროდ, თავისი სამოქმედო ასპარეზი შემოფარგლა რუსული წრით და იქ ქადაგებს მომავალი რუსეთის ცხოვრების მოწყობას ინგლისურ წესზე...

ირ. წერეთლის მეგობრების გამოცემულ ბროშურაში ვკითხულობთ: «... ამრიგად თავისუფალი ადამიანი ერში, თავისუფალი ერი კაცობრიობაში—აი თანამედროვე ლოზუნგი თავისუფალი ერთა უფლებებისა»-ო. დიდებული აზრია. არ ვფიქრობთ, რომ ქართველ ემიგრაციაში ამ დებულების წინააღმდეგ ვინმე იყოს... ჩვენ ყველას ამ ნიადაგზე შეგვეძლოს შეთანხმება. მაგრამ ამ ბროშურის ავტორები იქპარიან, ისტორიას წინ უსწრებენ, როდესაც ისინი აღიარებენ, რომ საქართველო მხათაა შევიდეს როგორც თანასწორ უფლებიანი წევრი თავისუფალ კავშირში რუსეთის და სხვა მებრძოლ დემოკრატიულ ერებთან ისე, როგორც საერთაშორისო ფედე-

რაციაში...» რა საჭირო იყო ამ შემთხვევაში მაინცდამაინც რუსეთის ხსენება ან და რა გარანტია აქვთ ამ დებულებების ავტორებს, რომ ქართველი ვრი მათ რჩევას მიიღებს და რუსეთთან ერთ ფედერაციაში შევა!

ერთ დროს ჩვენი პოლიტიკური ემიგრაცია და მისი ხელმძღვანელობის მუშაობა მისაბაძი იყო სხვებისთვის და დღეს კი ჩვენ უნდა სხვებს მივბაძოთ—თუ გვინდა რომ ჩვენ ჩვენი დამოუკიდებელი პოლიტიკური სახე შევინარჩუნოთ. თითქმის ყველა ეროვნულ ემიგრანტულ ორგანიზაციებში ხდება შინაური ძალების კონსოლიდაცია. და ნუთუ ჩვენ უნდა შევადგენდეთ გამოწკლის!

ჩვენ იმედს გამოვსთქვამთ, რომ მთავრობა თავის მხრივ მიიღებს ყოველივე ზომებს, რომ ეს შინაური ძალების კონსოლიდაცია მოხდეს. მან უნდა შეეცადოს ისეთი ურთიერთობა დამყაროს ემიგრაციაში არსებულ ძალებთან, რომ შესაძლებელი დარჩეს ამ ძალების და მთავრობის წევრების პარმონიული მუშაობა...

მომავალი მუშაობა ემიგრაციის ცენტრის არ განისაზღვრება მარტო პოლიტიკური საქმიანობით. თუ დღემდე სხვადასხვა ქვეყნებში არსებულ ქართველთა კოლონიებს არ ქონდათ მულმივი მჭიდრო კავშირი; მომავალში ეს უნდა გამოსწორდეს. ამ ცენტრმა უნდა აიღოს თავის ხელში ამ კოლონიებთან შორის მჭიდრო კონტაქტის დამყარება, კულტურულ მუშაობის წარმოების ხელმძღვანელობა, მოზარდ თაობის აღზრდის საქმეზე ყურის გდება, საერთო ფონდის დაარსება და სხვ. და სხვ.

ჩვენ ღრმად გვრწამს, რომ ქართველი ემიგრაცია და მისი ხელმძღვანელი წრეები თავის მოვალეობას პირნათლად შეასრულებენ სამშობლოს წინაშე და ამით გაამართლებენ თავის უცხოეთში ყოფნას.

აღ. კვრძაია.

მ ც ი რ ა უ ნ ი ი შ ვ ს ა .

«სოც. ვესტნიკის» სექტემბრის ნომერში მოთავსებულია აბრამოვიჩის გრძელი წერილი ნაციონალურ საკითხზე, რაცაც თავდება ყოყმანით და ორჭოფობით. სამაგიეროთ ის თავს ესხმის ნ. ჟორდანიას, მოყავს ძველი ამბები დამახინჯებულად და გვაბრალებს ნაციონალისტურ ცოდვებს. ის იგონებს სოც. დემოკრატიული მეორე ყრილობას 1903 წ. ლონდონში და სწერს: «ბუნდის პროგრამის ნაციონალური მოთხოვნილებათა წინააღმდეგ გაილაშქრეს, როგორც დაუშვებელი ნაციონალიზმის. ყველაზე უფრო მკვახეთ გაილაშქრა ნაციონალიზმის წინააღმდეგ ქართველ დედეგატთა მეთაურმა კოსტროვმა; მისი ნამდვილი გვარია ჟორდანია ნოე, სწორედ ის ჟორ-

დანია, რომელიც ამჟამათ არის თავმჯდომარე გამომხიზნული მთავრობის დამოუკიდებელი საქართველოსი და რომელიც შორს წავიდა ახლა უცხოეთში «ნაციონალისტური გარყვნილების» გზაზე».

რუსული თქმულებაა: «იცრუე, მაგრამ იქონიე ზომა». აბრამოვიჩი არავითარ ზომას არ იცავს ამ თავის ტყუილებში. ნ. ჟორდანიას არ გამოსულა ბუნდის ნაციონალური პროგრამის წინააღმდეგ, ასეთი პროგრამა არც კი ყოფილა დასმული ბუნდოვლების მიერ. საკითხი ენებოდა მხოლოდ ბუნდის დამოკიდებულებას პარტიასან, საკითხი წმინდა ორგანიზაციული ხასიათის და მოკლებული ყოველივე პოლიტიკურ მნიშვნელობას. ყრილობის ოქმი დაბეჭდილია წიგნათა აქაც, უცხოეთში და იქ, რუსეთში. კოსტროვ-ჟორდანიასი არაფერია შიგ ბუნდოვლების ნაციონალური პროგრამის შესახებ.

საიდან და რისთვის გამოიგონა აბრამოვიჩმა მთელი ეს ბრალდება? უწყველია იმისათვის, რომ ჩვენი ნაციონალური დროშა დახიოს და თავისი აბდა-უბდა თავს მოგვახვიოს. თუ ეს საკითხი მას აინტერესებს, შეეძლო ყრილობის დადგენილება ამ საგანზე ამოეკითხა ოქმიდან და ის გაეხადა საგნათ დავისა. ეს დადგენილება შეიცავს პარტიის პროგრამის მეცხრე მუხლს და იკითხება ასე: «მიეცეს თვითგამორკვევის უფლება ყველა ერს, რომელნიც კი რუსეთის სახელმწიფოში ცხოვრობენ». აი როგორ დიდებულათ გადასურა ყრილობამ ნაც. საკითხი და რასაც დღეს მალავენ აბრამოვიჩი და მისი ამჟომნი.

სწორედ საკითხის ეს გადაჭრა სიტყვა-სიტყვით განხორციელდა რუსეთის სახელმწიფოში ბოლშევიკური გადატრიალების შემდეგ, როცა არა-რუსი ერებმა თავისი დამოუკიდებლობა გამოაცხადეს. ამ საქმეს სოციალ-დემოკრატები მეთაურობდენ მხოლოდ საქართველოში და ამ ნიადაგზე დგანან დღესაც მთელ თავის ხალხთან ერთათ.

ქართველმა ერმა თავისი სავალი გზები გამოარკვია, შექმნა შესაფერი კანონმდებლობა და გამოვიდა მსოფლიო ასპარეზზე თავისი ნაციონალური და სოციალური დროშით.

აბრამოვიჩი და მისი ამჟომნი ახლა ივიწყებენ პარტიის დადგენილებას, თხზავენ რალაც ამბებს სიმართლის მაგიერ, იგონებენ წვრილმანებს, ამასაც არასწორათ და ამით სურთ მიმალონ თავისი გადახვევა პარტიის პროგრამიდან, თავისი გადაბარგვა იმპერიალისტურ პოზიციანზე.

დრო არის რუსის სოციალისტურ ემიგრაციამ გამოაცხადონ პირდაპირ და გაბედულათ სცნობენ თავისთვის სავალდებულათ პარტიის მეორე ყრილობის დადგენილებას ნაც. საკითხზე, სცნობენ ერთა თვითგამორკვევას, ერთა სუვერენობას თუ არა.

ძველი.

კომუნისტი და დემოკრატია.

დიდი ხანია მას შემდეგ რაც დასავლეთში ამერიკიანა გა-
მეფებულია დემოკრატია და ამ გზით ეძლევა საშუალება კო-
მუნისტურ პარტიას იმუშაოს თავის სამშობლოში მოსკოვის
სასარგებლოთ; დემოკრატიის ნიშნობლივი თვისებაა—თავი-
სუფლება, ე. ი. თავისუფლება ყველა ადგილობრივ დაჯგუ-
ფებას იმუშაოს ხალხში როგორც საჭიროთ დინახავენ.

აი ამ წყობამ დაღუპა რუსეთის დემოკრატია, დანგრია
დემოკრატიული რესპუბლიკა და გაამეფა კომუნისტი. ძალით
დამორჩილება ყველა კლასის და მთელი ერის და მუშაობა
მთელ მსოფლიოში მოსკოვურ-სოციალური დესპოტიის და-
სამყარებლათ.

და მხოლოდ ახლა, ამ უკანასკნელ თვეებში დასავლეთს
აეხილა თვალები და დაიწყეს კომუნისტების კანონებით შე-
ვიწროება. ამ მხრით საყურადღებოა პირველ ყოვლისა ამე-
რიკის შეერთებული შტატების ახალი კანონმდებლობა, რაი-
ცა მიიღო უმაღლესმა ორგანომ, კონგრესმა, ვაშინგტონში.

აი ეს მუხლები:

1. ყველა კომუნისტი და კომუნისტური ორგანიზაცია
უნდა იქნას ჩაწერილი იუსტიციის დეპარტამენტში.

2. კომუნისტური ორგანიზაციები არიან ვალდებულნი
წარმოადგინონ თავის წევრთა სია;

3. მათი მომუშავეები არიან ვალდებულნი წარმოადგინოს
სია იმ წყაროების, საიდანაც ისინი იღებენ გასამრჯელოს.

4. კომუნისტებს არ აქვთ უფლება დაიჭირონ რაიმე სა-
მართველო სამსახური, არჩევნების გარეშე ან იმსახურონ და-
მცველ დაწესებულებებში.

5. კომუნისტებს არ აქვთ უფლება რაიმე სამსახური მო-
ითხოვონ, თუ წინდაწინ არ განაცხადებენ თავის წევრობას
კომუნ. ორგანიზაციისა.

6. მთავრობის მოხელეთ არ აქვთ უფლება მისცენ რაიმე
საიდუმლო ინფორმაცია კომუნისტებს, გარეშე პრეზიდენ-
ტის ნებართვისა.

7. ვერც ერთი კომუნისტი ვერ მიიღებს უცხოეთის პას-
პორტს და არ აქვთ უფლება მიმართონ ასეთი თხოვნით.

8. თუ ომი ატყდა, მთავრობას უფლება აქვს დაატყვევოს
კომუნისტები.

ეს კანონები გამოიწვია უმთავრესათ მუშათა კლასში გა-
ძლიერებულ ანტიკომუნისტურმა მიმართულებამ. საერთოთ,
მთელი ამერიკა დღეს განწყობილია ანტიკომუნისტურათ.

ინგლისში მუშათა შორის დიდათ გაძლიერდა ანტიკო-
მუნისტური მიმართულება, რამაც გამოიწვია შრომის მინის-
ტრის განცხადება თემთა პალატაში: «სასტიკ მხედველობაში
იმყოფებიან კომუნისტები და პირველ შემთხვევისთანავე იქ-
ნება მიღებული მათ წინააღმდეგ სასტიკი ზომები».

ასეთია ჯერ-ჯერობით დემოკრატიის პირველი ანტიკო-
მუნისტური ნაბიჯი.

წერილი საქართველოდას.

ხალხის ეკონომიური მდგომარეობა გაცილებით უარესია დღეს, ვიდრე ის იყო ომის წინეთ თუ ომის პერიოდში. წინეთ გლეხს შეეძლო საკარ-მიდამო ეზოს, გარდა კოლმეურნეობისა, დამუშავება და მიღებული ნაყოფის თავისუფლათ გაყიდვა ბაზარზე. დღეს ეს აკრძალულია. მას შეუძლია გაიტანოს ბაზარზე თავისი ნამუშეიერი კოლმეურნეობის ნამუშეიერთან ერთად. თავისუფალი ბაზრის მოსპობისათვის ბრძოლა დაიწყო ჯერ კიდევ 1932 წლიდან და ის დასრულდა ამჟამათ. ყოველ კოლმეურნეობის ნაყოფს აქვს თავისი ადგილი ბაზარზე, ხოლო ფასებს მასზე აწესებს მთავრობა. ასე რომ საკოლმეურნეო ბაზარი დღეს არის ვაჭრობის გარეშე. ის ნაყოფიერება, რომელიც სახელმწიფო მნიშვნელობისაა (მაგ. ჩაი, თამბაქო, ღვინო, აბრეშუმი და სხ.) იყიდება თვით სახელმწიფოს მიერ დაწესებულ ფასებში და მას ყიდის სავაჭრო ცენტრების ხაშულალებით იმავე გლეხებზე. ამ ორ ფასს შორის არის განსხვავება=1-5, 1-7, 1-9, ხოლო ზოგიერთ არჩეულ ნაწარმოებზე=1-20. აი ამით იწყება ის სიღარიბე, რომელშიაც დღეს ჩავარდნილია მუშა და გლეხი.

ბაზარზე საქონელი გაძვირებულია. მაგ. შავი პური კილო სამი მანეთია, უფრო თეთრი რვა მანეთი, ხოლო მთლათ თეთრი პური 13 მანეთი. ჩვეულებრივი კოსტიუმი იყიდება 1.300—1.500 მანეთათ, ფეხსაცმელი 400 მანეთათ.

რუსეთში დღეს არსებობს სამი ბაზარი: კოოპერატიული, კომერციული და შავი ბაზარი. კოოპერატიული ფასები შედარებით დაბალია, მაგრამ საქონელს ვერ იშოვი რიგ-რიგობის გარეშე.

ხალტურა არსებობს ძველებურათ, რაც ადასტურებს მდგომარეობას: ხალხი მეტათ შევიწროებულია და იძულებულია მიმართოს საქონლის საშოვრათ სხვადასხვა ხრიკებს. კოლმეურნეობის მომუშავეთა შორის ნაწილდება ფულადი და საქონლით შემოსავალი შრომა-დღეების მიხედვით.

1936 წელს გაუქმდა ქალაქის კოოპერატივი და მისი მუშაობა გადაეცა სახელმწიფო სავაჭრო დაწესებულებათ. მეურნეობის ყველა დარგის ფონდები თავს იყრის მოსკოვის ბანკში. ამჟამათ საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტი იფარება უკეთესით. ყველა მადნების შემოსავალს განაგებს არა საქართველო, არამედ მოსკოვის ბანკი და კრემლის მეთაურები.

საქართველოს მართველობის უმაღლეს ორგანოთ ფორმალურათ ითვლება საქართველოს უმაღლესი საბჭო, მაგრამ სინამდვილეში უმაღლესი ორგანოა ბოლშევიკური პარტიის

ცენტრალური კომიტეტი, პირველი მხლოდ ამსრულებელია მეორის დადგენილებების. ხოლო ეს ცეკა ემორჩილება მოსკოვის პოლიტიურს და ასრულებს მის ბრძანებებს. ერთისიტყვით, ფორმალურათ საქართველოს ყავს თავისი მართველობა, სინამდვილეში კი მართველია მოსკოვი. ამას ყველა ხედავს, მაგრამ მასზე ხმამაღლა ლაპარაკს ვერაინ ბედავს.

სამხედრო მდგომარეობაში ამ ერთი წლის განმავლობაში დიდი ცვლილებებია. ჩვენსში ითვლება ამჟამათ დაახლოებით ჯარი თერთმეტ დივიზიამდე. გარნიზონის უფროსია გენერალი ანტონოვი. მის შტაბში შედიან ქართველი გენერლებიც. ყველა ეს ემორჩილება ფრონტის შტაბს როსტოვში. კავკასია დაყოფილია რამდენიმე სამხედრო ოლქებათ.

მოხდა რკინისგზის უბნების ელექტრიფიკაცია: ნავთულ ბათუმის და ხაშური-ბორჯომის.

საერთოთ წარმოებს დიდი მზადება საგარეო გართულების დროისთვის. ხოლო იქნება ეს გართულება თუ არა—ვერაინ იტყვის გადაჭრით.

აქაურო.

ავვისტო.

26 მაისი უცხოეთში.

პ ა რ ი ს ი.

პარიზის ქართველთა ასოციაციის გამგეობის მიერ გამართულ იქნა 26 მაისის დღესასწაული პარიზის ერთ დიდ დარბაზში. დღესასწაულს დაესწრო დიდძალი საზოგადოება და გარეშე სტუმრები. ზეიმის გახსნისას საზოგადოებას ფრანგულ ენაზე მიესალმა გამგეობის თავმჯდომარე ბ ნ ი ლ. ზურაბიშვილი, ქართულად ბ-ნი ნ. ყურულაშვილი. შემდეგ სიტყვები წარმოსთქვეს საბჭოთა რუსეთისგან დაპყრობილ ყველა ერების წარმომადგენლებმა. ჩვენმა პოეტებმა დ. ყურულაშვილმა და გ. ყიფიანმა წაიკითხეს საკუთარი ლექსები.

მ ი უ ნ ს ე ნ ი.

26 მაისს გაიმართა ქართველთა კოლონიის სახეიშო სნდომა საქართველოს დამოუკიდებლობის 32 წლის თავის აღსანიშნავად. კოლონიის თავმჯდომარე ალ. კორძაია თავის მისასალმებელ სიტყვაში აღნიშნავს რა 26 მაისის აქტის მნიშვნელობას—დასძენს, რომ საქართველოს განთავისუფლების ეამი მოახლოვებულია და თუ ქართველ ემიგრაციას სურს ღირსეული მონაწილეობის მიღება სამშობლოს განთავისუფლების საქმეში,—მან თავისი რიგები მჭიდროთ უნდა შეაკავშიროს და ერთ ეროვნულ მეთაურობას დაუქვემდებაროს თავისი მოქმედება... ის, რასაც ამ ანლო წარსულში ადგილი ქონდა მომავალში არ უნდა განმეორდესო...

შემდეგ ბ-ნ მ. წერეთელმა წაიკითხა მოხსენება საქართველოს დამოუკიდებლობისთვის საზღვარ-გარეთ მომქმედ ქართულ კომიტეტის მუშაობის შესახებ და მოიგონა ზოგიერთი ეპიზოდი ამ კომიტეტის მოღვაწეობიდან.

ბ-ნ დ. ვაჩნაძემ გაუზიარა საზოგადოებას მოგონებები საზოგადოთ 1918 წელს ჩვენში მომხდარ ამბებზე.

ორივე მოხსენება დამსწრეებმა დიდი ყურადღებით და ინტერესით მოისმინეს. მიღებულ იქნა მილოცვები სხვადა და სხვა ეროვნულ კომიტეტებისაგან, ბ. ბ. გ. დიასამიძისაგან, პრაფ. ალ. ნიკურაძისაგან, ამერიკიდან ვ. გუნიასაგან. დასასრულ სდომამ დაადგინა მიესალმოს საქართველოს ეროვნულ მთავრობას და გამოსთქვა იმედი, რომ მთავრობა ჩვეული ენერგიით განაგრძობს ბრძოლას სამშობლოს განთავისუფლებისთვის.

რ ო მ ი.

ქართველთა ასოციაციამ იტალიაში იდღესასწაულა საქართველოს დამოუკიდებლობის დღე. მოხსენებით გამოვიდა ბ ნი გიორგი აბხაზი. მან დამსწრეთ გააცნო პირადი თავისი შთაბეჭდილებანი ისტორიულ ამბების შესახებ, შეეხა აგრეთვე იმ რთულ პოლიტიკურ ვითარებასაც, რომელშიაც ჩვენი ერი შეზობელ კავკასიელ ერებთან ერთად იმ დროს მოხვდა. დასასრულ მან გამოსთქვა იმედი, რომ სულგრძელი ქართველი ერი კვლავ იხილავს თავისუფლების მზესლ... ილაპარაკეს აგრეთვე სხვებმაც, რომელთაც ბედმა არგუნა დასწრებოდენ ამ საზეიმო დღის გამოცხადებას საქართველოში.

ს ო შ ო (საფრანგეთი).

ამა წლის 26 მაისს ქართველთა კოლონიამ გადაიხადა ეროვნული დღესასწაული. დარბაზი მორთული იყო ქართული და ფრანგული დროშებით, ქართველი პოლიტიკური მოღვაწეების და პოეტების სურათებით, რომელსაც ამშვენებდა ჩვენი მედროშის ნოე ჟორდანიას სურათი. კრებას ხსნის გამგეობის თავმჯდომარე ბ-ნი ი. აბულაძე, რომელიც ესალმება დამსწრეთ, მოაგონებს 26 მაისის მოპოების და კვლავ მისი დროებით დაკარგვის ისტორიას. შემდეგ სიტყვას იღებს ბ. ბ. ს. ჭირაქაძე და აკეთებს ვრცელ მოხსენებას—თუ როგორ ისტორიულ პირობებში გამოცხადდა საქართველოს დამოუკიდებლობა. ამ მომენტის დასახასიათებლად მოიყვანა ბ-ნნი ნ. ჟორდანიას, ევ. გეგეჭკორის და აკ. ჩხენკელის უმთავრესი სიტყვები და აგრეთვე წაიკითხა დამოუკიდებლობის აქტი. შემდეგ ილაპარაკეს ბ. ბ. ლ. გელენიძემ და გრ. აბულაძემ. წაიკითხეს ლექსები ბ. ბ. ი. აბულაძემ, დ. ქიმერიძემ და პ. ფირცხალაიშვილმა. განსაკუთრებული მადლობის ღირსია ბ. ბ. გრ. კვარცხავა, დ. ქიმერიძე და შ. ქურციკიძე, რომელთაც მოაწყვეს დღესასწაული.

ი. ბ.—ლი.

წერილი არგენტინიდან.

არგენტინაში ამჟამად ასზე მეტი ქართველი ცხოვრობს. ესენი უმთავრესად დაბინავებული არიან ბუენოს-აირესში. აქამდე ახლად ჩამოსული ემიგრაცია ცდილობდა სამუშაოზე მოწყობას და ბინის შოვნას, რაც მეტად ძნელი საქმეა. ესლა ეს ახალშენი იწყებს ნელ-ნელა კულტურულ ეროვნულ საქმიანობს. რამდენიმე პირთა ინიციატივით გაიმართა 26 მაისის დღესასწაული, რომელსაც თითქმის ყველანი დაესწრენ და იყვნენ ზოგიერთი სტუმრებიც. საღამომ ჩინებულად ჩაიარა და დამსწრენი კმაყოფილნი დარჩენ.

შემდეგ მოეწყო 28 აგვისტოს აჯანყების წლის თავი. ამის შესახებ ადგილობრივ პრესაში წერილებიც კი მოთავსდა. მოგვყავს აქ ერთი ასეთი წერილი დასტამბული 2 სექტემბრის ნომერში (Freie Presse):

«ქართველმა ერმა, რომელიც ათასეული წელი დარაჯად უდგა მოწინავე და ქრისტიანულ კულტურას ვეროპისა და აზიის საზღვრებზე და ერთგულად იცავდა ამ საკაცობრიო კულტურას თვისი არსებობის გრძელ გზაზე მრავალი მწვავე ბრძოლები გადაიტანა. მიუხედავად მრავალ მწარე განსაცდელთა, ამ ერს რომ გადახდა, მან მაინც თვისი დამოუკიდებლობა და სამეფო საქართველო მეცხრამეტე საუკუნემდე მიიტანა.

მხოლოდ 1801 წ. შესძლო რუსეთმა ვითომდა «მფარველად» მოვლინებულმა, ამ ქვეყნის ძალით შეერთება. რუსეთმა მალე გადაასახლა საქართველოდან ამ ქვეყნის სამეფო სახლის, ბაგრატიონთა დინასტიის (რომელმაც 12 საუკუნე იმეფა) და შთენილი წევრები. ამას მოჰყვა სისტემატიური დევნა და განადგურება მოწინავე ეროვნული ძალებისა... ყველა ამან გამოიწვია მთელი წყება აჯანყებათა ქართველი ხალხისა რუსეთის წინააღმდეგ.

ბოლოს, ასი წლის მონობის შემდგომ, ქართველმა ერმა კვლავ დაიბრუნა თვისი დამოუკიდებლობა 1918 წელს. სწორედ არგენტინის სახელმწიფო იყო ის, რომელმაც იურიდიულად პირველმა იცნო საქართველოს დამოუკიდებლობა... მალე ამას მოჰყვა ასეთივე დე იურე ცნობა ერთა ლიგის დიდი სახელმწიფოებიდან.

მაგრამ განვლო სულ რაღაც სამმა წელმა და ბოლშევიკური რუსეთი, რომელიც ვერ შეურიგდა ამ მდიდარ და სტრატეგიულად ფრიად მნიშვნელოვან ქვეყნის დაკარგვას, ომის გამოუცხადებლად თავს დაესხა პატარა საქართველოს და ძალად მოახვია თავს თვისი იდეოლოგია დამარცხებულ ერს.

საქართველოს პასუხი იყო: ხელახალი ამბოხებანი...

და 1924 წ. აგვისტოში მთელი ერი დადგა იარაღ ქვეშ. მაგრამ ეს აჯანყება, რომელიც მრავალგან წარმატებით ვითარდებოდა, ბოლოს ველარ გაუმკლავდა დიდ რუსეთის ძალებს და ბოლშევიკებმა ის გაუგონარის სისასტიკით ჩაახრჩვეს. სოვეტები დღესასწაულობდნენ პირუსის გამარჯვებას; მაგრამ ვერც დამარცხებამ, ვერც განუწყვეტილმა ტერორმა ამ ამბებს რომ მოჰყვა, ვერ იქნა, ვერ გასტეხეს ქართველი ერი და მისი მისწრაფება თავისუფლებისადმი.

ქართველობა, საცა ის არ უნდა იყოს, ყოველ წელს მოწიწებით იგონებს ამ წმინდა დღეს ნაციონალურ ამბოხებისას, და ბუნებს აირესშიაც აღნიშნეს ქართველებმა ეს ისტორიული დაცა.

პანაშვიდის შემდეგ, რომელიც გადახდილ იქმნა სამშობლოს განთავისუფლებისათვის დაღუპულ მებრძოლთა მოსაგონარად, დარაზმულმა ქართველობამ გასწია სან-მარტინის ძეგლისაკენ, და არგენტინის განმათავისუფლებელის—ამ გმირის ძეგლთან მიიტანეს ქართველებმა თვისი გვირგვინი. არგენტინის ამ დიდი მებრძოლის პატივისცემის და საქართველოს ნაციონალურ აჯანყების დღე მათ სიმბოლიურად ერთად გადაიხადეს, როგორც მაღალი ნიშანი და პატივი მებრძოლ ძალებისადმი, რომლებიც ეწირებიან დაპყრობილ ერთა განთავისუფლების საქმეს».

დაახლოებით ამავე შინაარსის წერილები უძღვნეს ამ დღეს სხვა გამოცემებმაც.

ამავე საინიციატივო წრემ მოაწყო საქართველოს უკანასკნელ დედოფლის, მარიამის დღე, რომლის გარდაცვალებიდან წელს შესრულდა ასი წელი. მოხსენება წაიკითხა აკაკი პაპავამ. დამსწრე საზოგადოებამ (იყვნენ ჩვენი მეზობელი ერების წარმომადგენელნიც) დიდის ინტერესით მოისმინა ეს მოხსენება და წამებულ დედოფლის ხსოვნა საგანგებო პატივისცემით აღნიშნა. მოძღვარმა ნიკოლოზმა გადაიხადა პანაშვიდი და შესაფერისი სიტყვით მიმართა ქართველობას.

..

ძ რ მ ნ ი კ ა .

ამხ. კ. გვარჯალაძის მოხსენება უცხოელ ხოციალისტებში.

ამხ. კ. გვარჯალაძემ უცხოელ სოციალისტთა ფედერაციაში წაიკითხა ხუთი მოხსენება: «თანამედროვე ხოციალისტები და მარქსიზმი». ეს ფედერაცია აერთიანებს თორმეტ სხვა დასხვა ეროვნულ სოციალისტურ სექციას. მას თავმჯდომარეობს ხუთი წელია ამხ. კ. გვარჯალაძე, რომელმაც ყველას პატივისცემა და ყურადღება დაიმსახურა. მისმა მოხსენებებმა გამოიწვია უაღრესი ინტერესი. ფედერაციას განზრახული აქვს გამოუშვას ეს მოხსენებები ფრანგულ ენაზე ცალკე ბროშურათ. ისპანური სექცია უკვე შეუდგა მის ნაწილ-ნაწილათ გამოქვეყნებას ისპანურ ენაზე.

ბ-ნ მის. ჩუბინიძის მოხსენება.

ამა წლის I ოქტომბერს სოსიეტე სავანტის დარბაზში ბ ნ მის. ჩუბინიძემ ქართულათ წაიკითხა მოხსენება—ქიათურის შავი-ქვის შესახებ. მომხსენებელი ფართეთ შეეხო შავი-ქვის მრეწველობის წარმოშობის და განვითარების ისტორიას და მის მწეწველობას მომავალ ქართულ ეკონომიკაში. მოხსენება იყო ფრიად შინაარსიანი და გამოიწვია დიდი ინტერესი დამსწრე ქართველ საზოგადოებაში.

რ ე ლ ა ძ ც ი ს ა ბ ა ნ .

უადგილობის გამო გადაიდვა შემდეგი ნომრისათვის ნეკროლოგები: იური ფაღავა, ლადო ჭურულუაშვილი, გაბობერბიჭაშვილი, ბესარიონ ჟღენტი, ჯემალ ალბოგაჩი და აკვადაქკორიას წერილი რედაქციის მიმართ.

შეგვდომის გახწვრება.

«ჩვენი დროშა»-ს მე-5 ნომერი მ. ი. წერილში—საქართველო და რუსეთი, კორექტორის მიერ დაშვებულია შემდეგი შეცდომა: გვ. 34, ხელოდან მე-24 პწკარი დაბეჭდილია: ...სისტემათა შორის მეტ ნაწილად... უნდა იყოს: დიდ ნაწილად. იმავე გვერდზე ქვემოდან მე-5 პწკარი დაბეჭდილია: ნაციონალურათ შედგენილი ვერი... უნდა იყოს: შეგნებული ვერი.

ფული და დასაბეჭდი მასალები უნდა გამოიგზავნოს შემდეგი მისამართით:

P. Sardjveladze.

35, rue de l'Aude 35. Paris (14)

Imprimerie Coopérative Arpajonnaise, Arpajon.